

Τὸ λιμάνι τῆς Κυπαρισσίας εἶναι μικροσκοπικό. Δὲν ἔχει τὴν ἀξίωση νὰ φιλοξενῇ ὑπερωκεάνεια οὔτε τεράστια πολεμικά καθὼς τὰ φιλοξενεῖ σχεδὸν κάθε χρόνο τὸ θεόκτιστο λιμάνι τῆς Πύλου. Ἐδῶ μόνον μικρὰ καΐκια μὲ κατάλευκα πανιά, σὰν ὠραῖοι κύκνοι, ἀργοκίνητα καὶ ναζιάρικα μπαινοβγαίνουν ἀπὸ τὸ ἤσυχο λιμάνακι μας. Κάθε Κυριακὴ πρωτὶ πρωτὶ ἀκούγεται καὶ σφύριγμα βαποριοῦ. Εἶναι τὸ μικρὸ ἐπιβατικὸ ἀτμόπλοιο «Ἁγία Βαρβάρα» ποὺ ἐκτελεῖ ταχτικά τὸ γύρο τῆς Πελοποννήσου. Μόλις ἀγκυροβολεῖ στὸ μικροσκοπικὸ λιμάνι μας τὸ τριγυρίζουν οἱ βάρκες. Τὸ βίντσι δουλεύει, ἐπιβάτες ἐπιβιβάζονται, ἄλλοι βγαίνουν νὰ πιοῦν κρύο νερὸ ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ πηγὴ τοῦ Διονύσου ποὺ ἐνώνει τὰ νερά της μὲ τ' ἄσφυρα κύματα. Ἀπὸ τὰ ἀφθονα ἀυτὰ κρυόνερα πάντα τὸ ἀτμόπλοιο παίρνει νερὸ γιὰ τοὺς ἐπιβάτες ὡς ποὺ νὰ φθάσῃ στὸν Πειραιᾶ.

Δὲν περνάει μιὰ ὥρα καὶ τὸ σφύριγμα ἀκούγεται πάλι. Ὁ ἔλικας ἀυλακώνει τὰ νερά καὶ τὸ πλοῖο μᾶς ἀποχαιρετᾶ

για να μᾶς ξαναεπισκεφτῆ τὴν ἐρχομένη Κυριακή. Μιὰ ἀπὸ αὐτὲς τὶς Κυριακάδες ἀποφασίσαμε καὶ μεῖς νὰ γίνουμε ταξιδιώτες. Στὶς 18 Ἰουλίου 1921 ἀνεβήκαμε τὴ σκάλα τοῦ βαποριοῦ.

Ὁ ὑποπλοίαρχος Καπτάν - Δημήτρης μᾶς δέχτηκε μὲ καλωσύνη. Ὁ καμαρότος μὲ πολλὴ εὐγένεια μᾶς προσέφερε καρέκλες ἀπάνω στὴ γέφυρα καὶ μεῖς παραγγείλαμε τὸ πρωῖνὸ καφεδάκι . . .

— Καπτάν - Δημήτρη, μποροῦμε νὰ ἰδοῦμε τὸν κύριο πλοίαρχο,

— Δυστυχῶς ὁ Καπτάν - Ἀνδρέας εἶναι ἀνήμερος στὴν καμπίνα του . . . μᾶς ἀπαντᾷ μὲ τὴ χαρακτηριστικὴ ἐκείνη βραχυλογία τῶν θαλασσινῶν καὶ μὲ τὴν ἀλβανίζουσα προφορά, σὰν Σπετσιώτης ποὺ ἦταν . . .

— Μὰ δὲν εἰδοποιεῖτε νὰ ἔλθῃ ἓνας ἰατρός; εἶπαμε ὅλοι μὲ μιὰ φωνὴ δείχνοντας τὴν ἀνησυχία καὶ τὴ λύπη μας συγχρόνως.

— Δὲν εἶναι εὐκόλο, . . . ὁ ἰατρός ὡς ποὺ νάρθη ἀπὸ τὴν ἀπάνω πόλῃ θὰ περάσῃ πολλὴ ὥρα . . . ὅταν φθάσωμε στὴν Πύλο εἶναι εὐκόλο νὰ ἔρθῃ ἰατρός — καὶ συγχρόνως σφύριξε κ' ἔδωσε διαταγὴ νὰ σηκώσουν ἄγκυρα . . . Ὁ ἥλιος πρόβαλε ἀπὸ τὰ πέρα βουνὰ κ' ἓνα δροσερὸ ἀεράκι μᾶς χαΐδευε τὸ πρόσωπο . . .

Μόλις κάμψαμε τὸ λιμενοβραχίονα ἄρχισε νὰ ταλαντεύεται τὸ πλοῖο μας σὰν καρδύφλουδα, μολονότι ἄνεμος δὲν φυσοῦσε οὔτε κύματα εἶχε ἢ θάλασσα, ἐν τούτοις τὸ πλοῖο ὅλο σάλευε κ' ἡ πρῶρα του ἀνεβοκατεβαινε σὰν νὰ προσκύνανε τὸ ὑγρὸ στοιχεῖο, γιὰτὶ ἦταν φουσκοθαλασσιά.

Τόσο πολὺ μᾶς τάραξε ποὺ γιὰ μιὰ στιγμὴ σκεφτήκαμε νὰ διακόψωμε τὸ ταξίδι μόλις θὰ φθάναμε στὴν Καλαμάτα . . . Ὅλων μας τὰ πρόσωπα ἔγιναν ὠχρὰ κ' ἡ εἰκόνα τῆς μεταμελείας ἦτον ζωγραφισμένη . . .

Καθήμεθα στὴ γέφυρα ἀκίνητοι καὶ μελαγχολικοί . . . Ὁ μικρὸς υἱὸς μου, ποὺ ἦταν πρῶτα τόσο ζωηρὸς κ' ἀεικίνητος, ἦρθε καὶ ξαπλώθηκε κ' αὐτὸς στὰ πόδια τῆς μητέρας του. Κ' ἔτσι ὅλοι μας ὁ ἓνας κύτταζε τὸν ἄλλον χωρὶς νὰ

προφέρη λέξη. Τὴ μελαγχολικὴ αὐτὴ σιγὴ τὴ διακόπτει ὁ καπτάν-Δημήτριος.

— Ἡ θάλασσα εἶναι καλὴ, μᾶς λέγει, εἶναι γεμάτη ὑγεία ἂν κάνετε καὶ ἔμετὸ τότε τὸ στομάχι θὰ καθαρῖση πιὰ καὶ θὰ χετε ὄρεξη!

“Ὅλ’ αὐτὰ ἡμεῖς τὰκούγαμε χωρὶς βέβαια νὰ δίδωμε οὔτε πίστη οὔτε προσοχὴ . . . Ἐν τούτοις ὁ καθαρὸς ἄερας, ἡ ἀπασχόλησὴ μας μὲ τὰ νέα μέρη ποῦ βλέπομε μετρίαζαν ὄλο ἓνα τὴν ἐνόχληση. Ἐπειτα κι’ αὐτὴ ἡ φουσκοθαλασσιὰ μειριάστηκε πολὺ κ’ ἔτσι δὲν ἀργήσαμε νὰ ρηοῦμε στὴ προτέρα καλὴ κατάσταση . . .

*
* *

Δὲν εἶχαμε ἀκόμη διανύση ἓνα μίλι καὶ θαυμάζαμε τὴν ὀλοπράσινη καὶ κατάφυτη ἀκτὴ τῆς Πελοποννήσου. Μᾶς παρουσιάστηκε ἓνα ὠραιότατο Ἐκκλησιάκι, τόσο κοντὰ στὴ θάλασσα ποῦ τὰ κύματα σχεδὸν βρέχανε τοὺς τοίχους. Ἡ τοποθεσία λέγεται Ἄγρίλης καὶ τὸ Ἐκκλησιάκι εἶναι ἀρχαῖος βυζαντινὸς ναὸς τῆς Κοιμήσεως, κτίσμα Ἰωάννου Ἡ’ Παλαιολόγου τοῦ προτελευταίου Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος. Στὴ θέση αὐτῆ, κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας, ἦτο τὸ σημερινὸ χωριὸ Χαλαζόνι, τὸ ὁποῖον κατεστράφη ἀπὸ τοὺς πειρατὰς κ’ οἱ χωρικοὶ ἄφησαν πιὰ τὴ θέση αὐτῆ κι’ ἔκτισαν τὸ χωριὸ δύο μίλια μακρότερα ἀπὸ τὴ θάλασσα, ἐκεῖ ὅπου καὶ τῶρα βρίσκεται. Ὑστερα ἀπὸ πολλὰ χρόνια στὸ ἐρειπωμένο χωριὸ καὶ τὴ γκρεμισμένη Ἐκκλησιὰ ἀσκῆτετε ἓνας καλόγερος. Μιὰ μέρα πέρασ’ ἀπ’ ἐκεῖ ὁ Ἰωάννης Παλαιολόγος, ὅταν ἀκόμη ἦταν Δεσπότης τοῦ Μυστραῖ. Ὁ καλόγερος προσποιήθηκε πῶς δὲν τὸν γνώριζε καὶ τοῦ λέγει:

— Ἐσὺ θὰ βασιλεύσης . . .

— Ἄν βασιλεύσω, τοῦ ἀπαντᾷ ὁ Ἰωάννης, τί θέλεις νὰ σοῦ κάνω;

Κι’ ὁ καλόγερος εἶπε:

— Θέλω νὰ μοῦ κτίσης τὴν Ἐκκλησιά.

Ὁ Ἰωάννης ἐβασίλευσε κ' ἐτήρησε τὴν ὑπόσχεση. Ἐκτίσθη τὴ μικροσκοπικὴ ἐκείνη Ἐκκλησία καὶ τὸ ὕλικό, λέγει ὁ Σάθας, πῶς τὸ ἔστειλε ἀπὸ τὴν Πόλη μὲ τις γαλέρες...

Τώρα ἡ φουσκοθαλασσιὰ ἔπαψε ἐντελῶς. Ἡ θάλασσα εἶναι ἡσυχη, ὁ οὐρανὸς καθαρὸς, τὸ ἀεράκι δροσερὸ κ' ἡ ὄρεξι αὐξάνει.

Μπροστά μας διαγράφεται ἓνα ὠραιότατο νησιάκι. Εἶναι ἡ νῆσος Πρώτη. Ἀπὸ μακρὰ πὸν τὴ βλέπομε μᾶς φαίνεται σὰν μιὰ μεγάλη σαύρα ἀπλωμένη στὴ θάλασσα. Ἐκεῖ δὲν κατοικεῖ κανεὶς. Οἱ κάτοικοι τῶν Γαργαλιάνων ἀποβιβάζουν, τὸν χειμῶνα, τὰ ποιμνιά των γιατί ἔχει καλὴ βοσκή. Στὴ μέση τοῦ νησιοῦ διακρίνω ἓνα μικρὸ ἐκκλησιδάκι πὸν φαίνεται σὰν λευκὸ ἄνθος σ' ἓνα καταπράσινο μπουκέτο. Εἶναι ἡ Παναγούλα κοντὰ στὸν ὄρμο τοῦ νησιοῦ¹.

Καθήμεθα ἀναπαυτικὰ στὶς καρέκλες μας καὶ θαυμάζομε ἀπὸ μακρὰ τὸ ὠραῖο νησιάκι, πὸν εἶναι κι' αὐτὸ ἀπὸ τὰ παράδοξα τῆς φύσεως, γιατί καθὼς εἴπαμε, ὁμοιάζει μὲ μιὰ μεγάλη σαύρα ἀπλωμένη στὴ θάλασσα.

Ὁ καπτάν-Δημήτρης ἀκουμπησμένος σὲ δυὸ καρέκλες κλεῖ τὰ μάτια του καὶ τὸν παίρνει γλυκὰ γλυκὰ. Ἡ μεγάλη κ' ἐκφραστικὴ κεφαλή του, τὰ κλεισμένα μάτια, τὸ κρεμασμένο τσιγάρο, μ' ἀναγκάζουν νὰ προσθέσω κ' ἓνα σκίτσο στ' ὁδοιπορικὸ καρνέ μου...

— Καπτάνιε, πὸν ὀρίζεις νὰ φουντάρω; ἀκούγεται ἓνας ναύτης καὶ συγχρόνως τραβᾶει ἓνα σκοινὶ κι' ἀκούγεται τὸ ὄξυ σφύριγμα τοῦ βαποριοῦ. Ὁ ὑποπλοίαρχος ἀνοίξε τὰ μάτια του καὶ εἶδε τριγύρω του χασμῶμενος... Ἔπειτα ἐπρόσθεσε: λίγο ἀριστερὰ καὶ φουντάρετε...

Ἀράξαμε στὸ ἀνοικτὸ λιμάνι τῆς Μαράθου. Πολὺ πλησίον καὶ ἀπέναντι ἀπλοῦται ἡ Πρώτη μὲ τοὺς κατακόκκινους κι' ἀπόκρημνους βράχους. Ἡ Μάραθος εἶναι ἐπίνειον τῶν Γαργαλιάνων, πὸν εἶναι κτισμένοι μιὰ ὥρα περίπου ψηλότερα. Ὅλη ἡ ἔκταση πὸν χωρίζει τὴ Μάραθο ἀπὸ

¹ Ἴδε Ἡμ. Μ. Ἑλλ. 1933.

τοὺς Γαργαλιάνους εἶναι κατάφυτη ἀπὸ ἀμπέλια, σταφίδες κ' ἑλιές. Οὔτε μιὰ σπιθαμὴ δὲν βρίσκεται ἀκαλλιέργητη. Οἱ Γαργαλιανιώτες εἶναι πολὺ ἐργατικοί. Ἀπὸ τὸ λιμάνι τῆς Μαράθου ἐξάγεται τὸ λάδι, τὸ κρασί κ' ἡ σταφίδα τῶν Γαργαλιάνων καὶ τῶν περιχώρων.

Δεύτερο σφύριγμα καὶ τὸ πλοῖο φεύγει κ' ἀφίνει πίσω τὸ ὄρατο νησάκι. Περνοῦμε τώρα πολὺ πλησίον ἀπὸ τὴν κατάφυτη ἀκτὴ. Σὲ λίγο μπροστά μας διαγράφεται ἡ Σφακηρία.

Εἶναι ἓνας τεράστιος λιμενοβραχίων πὺν προφυλάττει τὸν λιμένα τῆς Πύλου ἀπὸ τὴν ὀργὴ τῶν κυμάτων, ὅταν εἶναι κακοκαιρία. Μολαταῦτα τὰ κύματα μὲ τὴν ὑπομονὴν τῶν κατατρώγουν ὅλο ἓνα τὰ πλευρά της, ἀποκόπτουν πελώρια πέτρινα βουνὰ καὶ τὰ καταποντίζουν στὸ βυθὸ κ' ἔτσι ἀνοίγουν δρόμο πρὸς τὸν λιμένα. Δύο ἀπομεμονωμένοι βράχοι σχηματίζουν εἴσοδο στὸ λιμένα.

*
* *

Τὸ πλοῖο μας ἔχει γραμμὴ πρὸς τοὺς δύο αὐτοὺς γίγαντας, πὺν στέκονται ὑπερήφανοι καὶ κατάμαυροι, καὶ μπαίνομε στὸ λιμάνι τῆς Πύλου. Δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ ἀσφαλέςτερο λιμάνι. Ἐδῶ πολλὰς φορὰς καταφεύγουν οἱ μεγάλοι Εὐρωπαϊκοὶ στόλοι τῆς Μεσογείου, ὅταν κάνουν μεγάλα γυμνάσια, καὶ τότε οἱ κάτοικοι τῆς Πύλου κάμνουν τὴν εὐχὴν τῶν, πωλοῦν τοὺς ἀκαμάτες ἀροτῆρες καὶ διπλασιάζουν τὴν ἀξία τῶν τροφίμων. Βρισκόμεθα στὰ βασίλεια τοῦ Ὀμηρικοῦ Νέστορα. Ἐκεῖ ἀποτεφρώθηκε ὁ ὑπερήφανος Τουρκο-αἰγυπτιακὸς στόλος ἀπὸ τὴν φρεγάδες τῶν τριῶν Μεγάλων Δυνάμεων κ' ἔληξαν τὰ βάσανα τοῦ μεγάλου μας ἀγῶνος.

Σήμερα οἱ ψαράδες τοῦ κόρφου μαζί μὲ τὰ ψάρια ἀνασέρνουν καὶ κανένα σιδερικό ἀπὸ τὰ τούρκικα καράβια πὺν σέπονται στὸν πυθμένα. Ἀπάνω σ' ἓνα βράχο, πὺν τὸν δέρνουν ἀδιάκοπα τὰ κύματα, ὑψώνεται τὸ μνημεῖο τοῦ Σάντα-Ρόζα. Σ' ἄλλο βράχο τὸ μνημεῖο τῶν Ρώσων καὶ

πλησίον ὁ τάφος τοῦ δοξασμένου Τσαμαδοῦ. Παρέκει λάμπει πάλλευκο τὸ περίλαμπρο μνημεῖο τῶν Γάλλων. Οἱ Ἕλληνες πού πάντα εὐγνωμονοῦν, ἀνήγειραν παντοῦ στοῦς ξένους, πού ἀγωνίστηκαν γιὰ τὴν ἐλευθερία, τῆς εὐγνωμοσύνης τὰ μνημεῖα, πόσοι ὅμως Ἕλληνες ἔπασαν ἀγωνιζόμενοι γιὰ τὴν ἐλευθερία τῶν ξένων κ' ἐλησμονήθησαν ἐκεῖ!

Ἀπὸ τὸ πλοῖο μας βλέπομε τὸ φρούριο «Νιόκαστρο» πού σώζεται ἀκέραιο γιατί στὰ 1828 τὸ εἶχε ἐπισκευάσει ὁ στρατηγὸς Μαιζών. Ἐχει ἐπάλλξεις, πολεμίστρες, δεξαμενές, προμαχῶνες καὶ ἐν γένει εἶναι καθ' ὅλα ὁμοιο μὲ πολλὰ Ἑνετικά φρούρια πού σὲ πολλὰ μέρη σώζονται ἀκόμα. Σήμερα στὸ φρούριο αὐτὸ φυλακίζονται κατάδικοι. Μπαίνουν ἐκεῖ στ' ἀνήλια σκοτάδια καὶ δὲν βγαίνουν παρὰ μόνον διὰ τὸν ἐνταφιασμό!

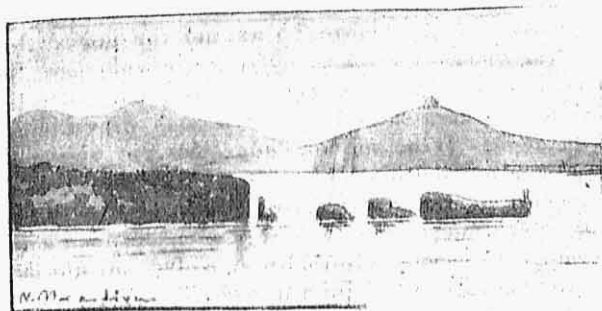
Ἐπὶ φραγκοκρατίας ἐκτίσθη ἐκεῖ ἐκκλησία «Μεταμόρφωσις» γοθικοῦ ρυθμοῦ. Ἐπειτα ἐπὶ Τουρκοκρατίας μετεβλήθη εἰς Τζαμί καὶ ἀπὸ τὴ Μεγάλη Ἑπανάσταση περιῆλθε στὴν Ὀρθοδοξία. Στὴν Ν.Δ. γωνία σώζεται ἀκόμη ἡ βάση τοῦ μιναρέ...

Ἡ Πύλος εἶναι κωμόπολις, ἡ ὁποία μᾶς ὑπόσχεται πολλὰ λόγῳ τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς ἐργατικότητος τῶν κατοίκων. Στὴν προκυμαία εἶναι ἡ Πλατεῖα τῶν τριῶν ναυάρχων ἀρκετὰ κομψή καὶ γύρω τὰ μαγαζιά καὶ ὠραῖα σπίτια. Τώρα λειτουργεῖ ἐκεῖ καὶ Γυμνάσιο.

Ὅταν βρίσκεται κανεὶς μέσα στὸ λιμάνι τῆς Πύλου καὶ ρίξῃ μιὰ ματιὰ τριγύρω του θὰ ἐννοήσῃ ὅτι ἡ Σφακτηρία κάποτε ἦταν καθ' ὅλα ἐνωμένη μὲ τὴν ξηρὰ καὶ ὅτι ὅλο τὸ σημερινὸ λιμάνι ἦταν μιὰ ὁμαλὴ ἴσως πεδινάδα. Στοὺς περασμένους ὅμως ἐκείνους γεωλογικοὺς αἰῶνας γίνηκε ἐδῶ μιὰ τεραστία καθίζησις. Βούλιαξε λοιπὸν ὅλο αὐτὸ τὸ ἴσωμα κ' ἡ θάλασσα μπῆκε ἀπὸ τὸ μεταξὺ τοῦ φρουρίου καὶ τῆς Σφακτηρίας στενό. Ἔτσι πιά ἡ θάλασσα κατέλαβε ὅλη αὐτὴ τὴν ἔκταση πού σήμερα εἶναι τὸ θεόκτιστο λιμάνι. Τὸ μέρος αὐτὸ ἀπὸ τὸ ὁποῖον εἶπα πῶς μπῆκε ἡ θάλασσα ἦταν τὸν παλαιὸ καιρὸ πολὺ στενό, γιατί κι' ὁ Θουκυδίδης λέει πῶς στὴν εἴσοδο αὐτῆ τοῦ λιμένος μόλις χωροῦσαν ἔξ

Ἀθηναϊκαὶ τριήρεις ἐν παρατάξει, ἐνῶ τώρα εὐκολα μπαίνουν ἐν παρατάξει δέκα μεγάλα πολεμικὰ πλοῖα. Σημεῖον λοιπόν, ὅτι ἡ θάλασσα κατατρώει ὅλο ἕνα τὴ Σφακτηρία καὶ πλαταίνει τὴν εἴσοδο.

Τὸ ὅτι δὲ πράγματι ἔγινε αὐτὴ ἡ μεγάλη καθίζησις ποὺ ἀνέφερα τὸ δείχνουν πολὺ καθαρὰ ὅλα τὰ πρὸς τὸν λιμένα πλάγια τῆς Σφακτηρίας καθὼς κ' οἱ ἀπέναντι ὄχθες τῆς ξηρᾶς. Ἀρκεῖ μόνον νὰ προσέξῃ κανεὶς καλά. Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ πολὺ πιθανὸν ν' ἀποκόπηκε ἀπὸ τὴν ξηρὰ καὶ ἡ νῆ-

Εἰκ. 1.— Ἡ Σφακτηρία.

σος Πρώτη γιὰ τὸν αὐτὸν λόγον. Δὲν συμφωνῶ λοιπόν με ἐκείνους οἱ ὁποῖοι λέγουν ὅτι καὶ ἡ Πρώτη καὶ ἡ Σφακτηρία ἐφανερώθησαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀπὸ ἔξαρσιν τοῦ πιθμένος τῆς θαλάσσης.

Ἄλλὰ τὸ πλοῖο μας βιάζεται. Σηκώνει τὴν ἄγκυρα κ' εὐκίνητο σὰν θαλαμηγὸ σκίζει τὰ λευκὰ κύματα καὶ βγαίνει ἀπὸ τὸ λιμάνι.

* * *

Ἀφήνομε πίσω τὰ φρούρια τῆς Πύλου καὶ πλέομε σταῖνοικτά...

Μὲ τὸ βλέμμα μας πάντα καρφωμένο στὴν καταπράσινη ἀκτὴ διακρίνομε, ἀπάνω ἀπὸ τὴν Πύλο, ψηλὸ βουνὸ καὶ στὴν κορυφὴ λευκὸ Ἐκκλησιάκι. Εἶναι ἡ Ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Νικολάου ποὺ ἑορτάζεται τὸ Μάη. Τώρα πιά παίρνομε γραμμὴ γιὰ τὴν Μεθώνη, ἀλλὰ ἡ ἀπόσταση εἶναι μεγάλη. Μόλις διακρίνεται μιὰ λουρίδα γῆς ποὺ εἰσχωρεῖ βαθειὰ στὴ θάλασσα. Ὁ γαλάζιος οὐρανὸς συγγέεται μὲ τὸ γαλάζιο χρῶμα τῆς θάλασσας. Εἴμεθα κυριολεκτικῶς βαφτισμένοι στὸ γλυκὸ αὐτὸ χρῶμα.

Μακρὰ βλέπω ἓνα γλᾶρο ποὺ πετάει καὶ σχεδὸν ἐγγίζει μὲ τὰ φτερά του τὰ κύματα. Τὸ πέταμά του μοῦ κινεῖ τὴν περιέργεια, γιὰτὶ δὲν εἶναι κανονικὸ καὶ συνηθισμένο. Πότε αὐξάνει τὴν ταχύτητα, πότε τὴν διακόπτει ἀποτόμως. Πότε ὑψώνεται καὶ πότε πετάει σχεδὸν ἀπάνω στὴν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας. Τέλος πάντων μᾶς δίδει τὴν εἰκόνα ἑνὸς τρελλοῦ πουλιοῦ ποὺ διαρκῶς παίζει μὲ τὰ κύματα. Ἐντείνω τὴν προσοχή μου καὶ μόλις διακρίνω κοντὰ στὸ τρελλὸ αὐτὸ πουλί καὶ ἓνα μαῦρο φτερὸ ποὺ σχίζει τὴ θάλασσα καὶ σηκώνει μικροὺς ἀφρούς. Πότε πότε διακρίνω καὶ μία μαύρη ράχη ποὺ γλήγορα βυθίζεται στὸ νερὸ καὶ ἀφήνει πίσω ὀλίγον ἀφρό.

— Καπτὰν - Δημήτρι, τί γίνεται πέρα ἐκεῖ μὲ τὸ γλᾶρο;

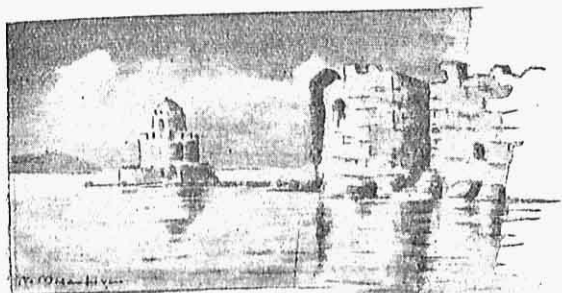
— Α! εἶναι τὸ δελφίνι ποὺ πολεμάει νὰ περάσῃ τὸ γλᾶρο στὴν ταχύτητα!

— Τί λέτε; ἴσα μ' ἐκεῖ φτάνει ἡ μανία τοῦ ψαριοῦ αὐτοῦ, ποὺ θέλει νὰ περνᾷ ὅλους στὴν ταχύτητα;

— Βέβαια, τὸ δελφίνι, ὅταν βλέπῃ τὸ βαπόρι, τρέχει νὰ τὸ προσπεράσῃ, ἀλλὰ ὁ γλᾶρος τοῦ βγαίνει μπροστὰ καὶ τοῦ ἐξευτελίζει τὴν ταχύτητα. Στέκεται ἀπὸ πάνω του, τὸ προσπερνᾷ ἓνα δυὸ μέτρα μοναχὰ γιὰ νὰ εἶναι μπροστὰ καὶ νὰ τοῦ κινεῖ τὴν ἀμιλλα! Τὸ δελφίνι προσπαθεῖ νὰ τὸ προσπεράσῃ! Δὲν μπορεί! Ὁ γλᾶρος παίζει μὲ τὴν ἐπιμονὴ τοῦ δελφινιοῦ. Πολλὲς φορὲς ὁ γλᾶρος ἔσκασε τὸ δελφίνι, γιὰτὶ αὐτὸ εἶναι ἐπίμονο ζῷο καὶ φιλότιμο... Πολλὲς φορὲς λοιπὸν πληρώνει τὴν ἐπιμονὴ του μὲ τὴν ζωὴ του!

Ἀφήνομε πίσω τὸ παιγνίδι αὐτὸ τοῦ γλάρου καὶ πλησιάζομε στὸν λιμένα τῆς Μεθώνης.

Ἀπὸ τὸ πλοῖο μας βλέπομε τὰ μεγάλα κάστρα τῆς Μεθώνης. Ἄξαφνα πρόβαλε μπροστά μας ἕνας στρογγυλὸς πύργος ποὺ ὁμοιάζει πολὺ μὲ τὸν λευκὸ πύργο τῆς Θεσσαλονίκης. Εἶναι κτισμένος ἀπάνω σ' ἕνα μικροσκοπικὸ νησάκι ποὺ συνδέεται μὲ τὴν ξηρὰ μὲ πολὺ στενὸ δρόμο καὶ

Εἰκ. 2.— Τὰ Κάστρα τῆς Μεθώνης.

γεφύρι. Εἶναι ὁ μεγαλοπρεπὴς πύργος τοῦ Χατζῆ-Χρήστου, τὸ λεγόμενον Μπουρτζι.

Μόλις τὸν ἀντικρίσαμε θυμήθηκα τὰ βάσανα τοῦ Ἐπισκόπου τῆς Μεθώνης Γρηγορίου, ποὺ μὲ πολλοὺς ἄλλους προκρίτους βρήκανε τὸ μαρτυρικὸ θάνατο μαζί μὲ τοὺς χολεριασμένους ἀραπάδες ποὺ εἶχε κλείσει ἐκεῖ ὁ Μπραήμης, ὅταν αὐτὸς ὁ ἴδιος ἦταν κλεισμένος στὸ Κάστρο κ' ἔκανε τὸν ἄρρωστο γιὰ ν' ἀποφύγη τὶς διαταγὰς τοῦ στρατηγοῦ Μαιζῶνος ποὺ τὸν πρόσταζε νὰ φύγη ἀπὸ τὸ Μοριά. Ἔπειτα τὸ πλοῖο μας ἄργα ἄργα μπῆκε στὸ λιμένα κ' ἐρριξε τὴν ἄγκυρα. Ἐδῶ κ' ἐκεῖ ἦσαν ἀραγμένα δύο τρεῖα μικρὰ καΐκια. Ἑσυχία κι' ἀκίνησια βασίλευε στὸ λιμάνι

ἐκεῖνο πού στον καιρό του ἦτον ἀπὸ τὰ πλουσιώτερα λιμάνια τῆς Ἀνατολῆς.

Στὸ λιμάνι αὐτὸ καθὼς καὶ στὸ ἄλλο τῆς Κορώνης οἱ Βενετοὶ εἶχαν τὰ ναυτικά παρατηρητήρια. Πλοῖο τὸ ὁποῖον ταξίδευε ἀπὸ τὴ Δύση στὴν Ἀνατολὴ ἢ ἀντίθετα πολὺ σπανίως ξέφευγε ἀπὸ τὰ μάτια τῶν φυλάκων, γι' αὐτὸ καὶ πολὺ σωστὰ τὰ δύο αὐτὰ λιμάνια τὰ ἔλεγαν, τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, τὰ δύο μάτια τῆς Βενέτικης Πολιτείας. Συλλογίστηκα πὼς βρισκομαὶ στὸ λιμάνι τῆς Μεθώνης. Ἐκεῖ ὅπου ἡ δόξα καὶ ὁ πλοῦτος εἶχαν φθάσῃ στὸ κατακόρυφο. Ὅλοι οἱ ἐμπορικοὶ καὶ πολεμικοὶ στόλοι τῆς Μεγάλης Δημοκρατίας, πού ταξίδευαν στὴ Μεσόγειο, στάθμευαν στὸ λιμάνι αὐτό. Δὲν εἶναι εὐκόλο λοιπὸν νὰ φαντασθῆ κανεὶς τὴν κίνηση καὶ τὴ ζωὴ πού εἶχε τὴν ἐποχὴ ἐκείνη τὸ μικρὸ αὐτὸ λιμάνι πού τώρα φτωχὸ κι' ἐγκαταλελειμμένο φιλοξενεῖ δύο καϊκάκια!

Τώρα βγῆκε καὶ ὁ πλοίαρχος ἀπὸ τὴν καμπίνα του, ὁ ὁποῖος εὐτυχῶς ἔγινε καλὰ χωρὶς τὴ βοήθεια τοῦ ἱατροῦ. Εἶναι δὲ ὁ Καπτάν-Ἀνδρέας ἐκ τῶν ἀρίστων ναυτικῶν τοῦ ἐμπορικοῦ μας ναυτικοῦ, κοσμογυρισμένος καὶ ἀνθρωπος μὲ μεγάλην πείραν.

—Κύριε Πλοίαρχε, ἔχομε καιρὸ νὰ βγοῦμε γιὰ νὰ ἰδοῦμε τὰ μεγάλα κ' ἱστορικά αὐτὰ Κάστρα τῆς Μεθώνης;

—Ἄν σᾶς φθάνουν δύο ὥρες μπορεῖτε νὰ ἐπισκεφθῆτε τὰ Κάστρα. Ὅταν ἀκούσετε τὸ πρῶτο σφύριγμα νὰ κατεβῆτε, ἢ βάρκα τοῦ βαποριοῦ θὰ σᾶς παραλάβῃ.

Χωρὶς νὰ χάσωμε οὔτε λεπτό κατεβήκαμε στὴ βάρκα καὶ σχίζοντας τὰ ἡσυχὰ νερὰ τοῦ λιμανιοῦ βγήκαμε στὴν προκυμαία. Λίγα σπίτια ἐκεῖ τριγύρω κι' ἄλλα στὰ πλάγια τοῦ βουνοῦ. Ἐνα παιδάκι μᾶς ἔδειξε τὸ δρόμο ν' ἀνεβροῦμε στὸ Κάστρο. Τὸ ἰσχυρὸ κι' ἀπόρθητο Κάστρο τῆς Μεθώνης ἀπ' ὅλες τὶς μεριὲς βρέχεται ἀπὸ τὴ θάλασσα. Μόνον ἀπὸ τὸ βορεινὸ μέρος τὸ χωρίζει ἀπὸ τὴν ξηρὰ μιὰ γράνα πού ἔχει βάθος 5 - 15 μέτρα καὶ πλάτος 20 - 30. Μάκρος δὲ ἀπὸ τὴ μιὰ παραλία ἕως τὴν ἄλλη 200 - 250 μ. Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, μεγάλη τεχνικὴ κρεμαστὴ γέφυρα ὠδηγοῦσε ἀπὸ τὴν

ξηρὰ στὴ μεγαλοπρεπεστάτῃ Πύλῃ τοῦ Κάστρου. Ἐντὸς τῶν τειχῶν τοῦ μεγάλου αὐτοῦ Κάστρου ἦτον ἡ πόλις. Ἀπὸ ἐκεῖ ἐπάνω βλέπει κανεὶς ὅλη τὴν ἔκταση τοῦ ὀριζήσαντος καὶ στὴ σειρὰ τὰς Οἰνούσας: τὴ Σαπιέντζα, πὺν ἔχει τὸ περίφημο λιμάνι Πόρτο-Λογγὸ καὶ στὴν ἄκρῃ τὸ μεγάλο Φάρο. Καὶ τᾶλλα βραχώδη νησάκια εἶναι ὅλα στὴ σειρὰ καὶ λάμπουν στὸν καθαρὸν ὀρίζοντα: ἡ Σχίτζα, ἡ Θηγανοῦσα, τὸ Πετροκάραβο πὺν τὸ λέγουν καὶ Αὐγὸ, ὅλα εἶναι νησάκια ἔρημικὰ κι' ἀλίμενα.

Μιὰ ὥρα ὀλάκερη περπατούσαμε στὴν ἐρειπωμένη ἐκείνη πόλῃ, πὺν εἶδε ν' ἀστράφτη ἡ βαρεῖα πανοπλία τῶν ἀνδρείων ἱπποτῶν, πὺν εἶδε τὸ ἄνθος τῆς Δημοκρατίας νὰ ἐπιδεικνύη τὸν πλοῦτο καὶ τὴ δόξα, πὺν εἶδε τὸ Σουλτάνο Βαγιαζίτ, μετὰ τὴν ἄλωση τοῦ Κάστρου νὰ πηγαίνει μὲ τὴν ἀκόλουθία του στὸ προσκύνημα τῆς Παρασκευῆς (14 Αὐγούστου 1500), στὴ μεγάλη καθεδρική ἐκκλησία τῶν λατίνων πὺν εἶχε μεταβληθῆ σὲ Μωαμεθανικὸ Ἱερόν! Ἐκεῖ καθήμενος ἀπάνω σ' ἓνα ἐρειπωμένον τοῖχο ἐνὸς παλαιοῦ ἴσως ἀνακτόρου πὺν ἐπὶ αἰῶνας ἐστέγασε καὶ τῶν Φράγκων τὴν αὐθαιρεσία καὶ τῶν Βενετῶν τὴν ὑπεροψία καὶ τῶν Τούρκων τὴν ὀμότητα, ἔβλεπα τ' ἀγκάθια καὶ τὰ χορτάρια πὺν σκέπαζαν τὰ μελαγχολικὰ ἐκεῖνα ἐρείπια.

Πέρα ἐκεῖ πρὸς τὴν θάλασσαν ἦτον ἓνα μεγάλο κτίριο μὲ πολλὰς καμάρες. Πήγαμε νὰ ἰδοῦμε. Στὸν ἥσκιο του καθόταν ἓνας ἀσπρομάλλης βοσκὸς καὶ φύλαγε τὸ ὀλίγα πρόβατα πὺν βόσκανε ἤσυχα κι' ἀμέριμνα στὴν ὀλοπράσινη γλόη. Ρώτησα τὸ γέροντα: Τί ἦταν τοῦτο τὸ κτίριο; καὶ μοῦ εἶπε μὲ ἀπάθεια, πὺν ἦτον παλάτι τῶν Βενετσάνων! Τὴ στιγμὴ ἐκείνη ἀκούστηκε τὸ σφύριγμα τοῦ βαποριοῦ καὶ μεῖς ἀφήσαμε «τὸ Κάστρο πὺν τὸ τρέμανε πασάδες καὶ Σουλτάνοι, καὶ τώρα γαλάρι ἐκατάντησε γιὰ καθενὸς τὴ στάνυ!»

* * *

Ἀφήνομε καὶ τὸ λιμάνι τῆς Μεθόνης καὶ περιπλέομε τὰ κατάφυτα ἀπὸ ἀμπέλια παράλια. Πρόκειται ν' ἀράξωμε στὸ

ἄλλο ἱστορικὸ λιμάνι τῆς Κορώνης. "Ὅπου κι' ἂν πέση τὸ μάτι μας εἶναι τόπος καλλιεργημένος καὶ ἡμερος. Τὸ ἄρωμα τῆς φιλοπονίας τῶν κατοίκων τὸ αἰσθανόμεθα καὶ τὸ ἀναπνέομε.

Ἐρωτῶ κάποιον ἐπιβάτην :

—Κάνετε πολλὰ σταφίδες ἐδῶ;

—Ἄρκετές, μοῦ ἀπαντᾷ, καὶ μολονότι πληρώνομε ἀκριβὸ μεροδοῦλι ἱκανοποιούμεθα ἀπὸ τὴν τιμῆ.

—Οἱ ἐλιές ἔχουν ἐφέτος;

—Ἐφέτος, Κύριε, δὲν ἔχουν γιατί πέρσου ἦτον λαδιά.

—Μὰ τί; τίς ραβδίζετε ἐδῶ τίς ἐλιές;

—Ἄμ, ἔτσι τὸ βρήκαμε!

—Ἐτσι τὸ βρήκατε κ' ἔτσι τὸ ἀφίνετε; Φροντίσετε νὰ συμμορφωθῆτε μὲ τίς περιστάσεις. Τώρα τίς ἐλιές δὲν τίς ραβδίζουν, τίς μαζεύουν μὲ τὸ χέρι... τίς κλαδεύουν ὁμορφα καὶ τίς φουσκίζουν...

—Ἐχεις δίκιο, Κύριε, ἀλλά... κι' ἀμέσως διέκοψε τὴν ὁμιλία του. Σήκωσε τὸ κεφάλι ψηλὰ καὶ βλέποντας ἓνα σύννεφο μελανό, πρόσθεσε: πῶ... πῶ... τί θὰ γίνουμε ἂν χαλάση ὁ καιρὸς! οἱ σταφίδες εἶναι κάτω στ' ἀλώνια! πανιὰ δὲν ἔχει κανεὶς ἐδῶ...

—Ἐσεῖς ἐδῶ ἔχετε μικρὰ κτήματα... Τὸν καιρὸ ποὺ ἦταν εὐκολο ν' ἀποκτήσετε πανιὰ γιὰ νὰ ἐξασφαλίσετε τὸ προϊόν σας, ἔπρεπε νὰ τὸ κάνετε, τώρα βέβαια δὲν εἶναι πιὰ εὐκολο.

—Καλὰ τὰ λές, Κύριε, ἀλλὰ δυστυχῶς ἐδῶ στὸν τόπο αὐτὸν δὲν εἶχαμε ἀπὸ πουθενὰ φῶτιση!

—Ἐ! τώρα εὐχομαι νὰ σᾶς φωτίση ὁ Θεὸς καὶ ἡ ἀνάγκη.

Μὲ πλησιάζει ὁ Πλοίαρχος καὶ μοῦ λέγει:

—Τὸ βλέπετε αὐτὸ τὸ νησάκι; σὰν τί ἐμοιάζει;

—Μὰ αὐτὸ μοιάζει μ' ἓνα πράσινο αὐγὸ στὴ θάλασσα.

—Ἀκριβῶς ἔτσι λέγεται τὸ νησάκι αὐτό, Αὐγὸ. Ἐχει καὶ τὸ παραποῦλι του κοντά.

Πράγματι κοντὰ στὸ νησάκι αὐτὸ εἶναι κ' ἓνας ὀλόμαυρος ἀπὸ τὰ κύματα βράχος, ποὺ ἀναρίθμητοι γλάροι πετοῦν τριγύρω γιατί ἐκεῖ κατὰ προτίμησιν ἔχουν τίς φωλιές των.

Τώρα πλησιάζομε πολὺ στὴν ἀκτὴ. Ἀπάνω σ' ἓνα γραφικώτατο λοφίσκο μὲ πολλὰ δένδρα διακρίνω ἓνα ἐκκλησάκι. Εἶναι ἡ μονὴ τῆς Φανερωμένης.

—“Ὅλα αὐτὰ τὰ κτήματα, μοῦ λέγει ὁ ἐπιβάτης, εἶναι τῆς Μονῆς. Ἐμείνανε κἀνα δυό-τρεῖς καλογέροι καὶ τὰ τρωῶν!

—Καλὰ κάνουν, τοῦ λέγω, αὐτὸς εἶναι ὁ προορισμός των, νὰ τρωῶν ξένα κ' ἔτοιμα!

—Ἐδῶ, μοῦ προσθέτει, βγαίνει κ' ἓνα νερὸ ποῦ εἶναι ἀγίασμα καὶ θαυματουργεῖ!

—Ε! καὶ ποιὸς τὸ ὀρίζει τὸ νερὸ αὐτό;

—Ἄμ' οἱ καλογέροι κι' αὐτό! καὶ τὸ ἐκμεταλλεύονται!

Εἶναι ἀπόγεμα. Ὁ ἀέρας δυνατός, τόσο ποῦ μᾶς βοηθεῖ νὰ φτάσωμε γληγορώτερα στὴν Κορώνη. Ἀφήνομε πίσω τὴ Θηγανοῦσα, περάσαμε τὸν Ἀκρίτα κι' ἀμέσως ἀντικρύσαμε τὰ θεόρατα Κάστρα τῆς Κορώνης..

Εἶναι κι' αὐτὰ μεγάλα κ' ἐπιβλητικά, καὶ φθάνουν ἴσα μὲ τὴ θάλασσα. Γιὰ νὰμποῦμε στὸ λιμάνι περνοῦμε πολὺ κοντὰ στὴν ἀκτὴ. Ἀπάνω μας ὑψώνονται γιγάντεια τὰ τείχη κ' οἱ προμαχώνες σὲ μιὰ ἀπέραντη σειρά. Στὰ ὕψη ἐκεῖνα τῶν πελωρίων τειχῶν διακρίνω πολὺ μεγάλες μαῦρες πινακίδες μὲ ἄσπρα γράμματα, ποῦ εἶναι κρεμασμένες στὰ μεγάλα κ' ἐπιβλητικά ἐκεῖνα τείχη. Περιέργος νὰ μάθω ποιὸς ἀνήρτησε ἐκεῖ ἀπάνω τὴ ρεκλάμα τῆς βιομηχανίας του ἐζήτησα ἀπὸ τὸν Πλοίαρχο τὸ ναυτικὸ τηλεσκόπιο. Παρατηρῶ μὲ προσοχὴ καὶ διακρίνω καθαρὰ τὰ γράμματα.

Παράδοξο πρᾶγμα!

Ἄντὶ γιὰ ρεκλάμα, διαβάζω ρητὰ τοῦ Εὐαγγελίου ποῦ προτρέπουν σὲ μετάνοια!

Γιὰ τὸ ἀνεξήγητο αὐτὸ φαινόμενο, ἐπιφυλάχτηκα νὰ ρωτήσω εὐθὺς ὡς θὰ μπαίναμε στὸ λιμάνι τῆς Κορώνης. Δὲν ἐπέρασαν πέντε λεπτὰ τῆς ὥρας καὶ τὸ πλοῖο μας ἄραξε. Ἐδῶ οἱ κάτοικοι εἶναι σχεδὸν ὅλοι ναυτικοί. Ἐπίσης εἶναι ἀνεπτυγμένη ἀρκετὰ καὶ ἡ βιομηχανία κατασκευῆς καϊκιῶν.

Ἐδῶ κατασκευάζονται τὰ ὠραιότερα καὶ τὰ στερεότερα

καὶ τὸ λιμάνι εἶναι γεμάτο ἀπὸ τὰ πολύχρωμα αὐτὰ Κορωνεῖκα καΐκια.

Ἐδῶ αἰσθάνεται κανεῖς, ὅτι πνέει τὸ δροσερὸ ἀεράκι τῆς Ἑλληνικῆς ναυτιλίας. Τὰ θαλασσοπούλια αὐτὰ ταξιδεύουν καὶ στὶς πιὸ ἀπομακρυσμένες θάλασσες γιὰ τὸ ἐμπόριό τους. Ὁ Πλοίαρχος μου ἔλεγε, ὅτι καὶ στὶς ἀκτὲς τῆς Βραζιλίας βρῆκανε Κορωνεῖκο καΐκι.

Ἀπὸ τὴν Κορώνη τὸ πλοῖο μας θὰ παραλάβῃ ἀρκετὸ φορτίο.

Μᾶς δόθηκε λοιπὸν καιρὸς νὰ ἐπισκεφθοῦμε τὰ μεγάλα καὶ φοβερὰ αὐτὰ Κάστρα πού τὰ θαυμάσαμε ἀπὸ τόσο μακρυνά.

Ἡ Κορώνη βρίσκεται σήμερα ἄπάνω κάτω στὴ θέση πού ἦτον στὴν ἀρχαία ἐποχὴ ἡ Ἀσίνη. Ἐνας Ἄραψ περιηγητῆς τοῦ δεκάτου αἰῶνος μνημονεύει πρῶτος τὸ σημερινὸ ὄνομα τῆς πόλεως. Μετὰ τὴν ἄλωση τῆς Πόλης ἀπὸ τοὺς Φράγκους κατελήφθη καὶ αὐτή, ἀλλὰ πολὺ γλήγορα τὴν πῆραν ἀπ' αὐτοὺς οἱ Βενετοὶ (1207) καὶ τὴν ὠχύρωσαν μὲ τὰ θεώρατα αὐτὰ κάστρα.

Οἱ Βενετοὶ τὴν κράτησαν μέχρι τοῦ 150. Γιατὶ μετὰ τὴ πτώση τῆς Μεθώνης ἀπὸ τοῦ Βαγιαζήτ. Ἐπεσε καὶ ἡ Κορώνη χωρὶς ἀντίσταση. Ἐκτοτε ἀλληλοδιαδόχως ἔπεφτε στὰ χεῖρια τῶν Βενετῶν καὶ Τούρκων μέχρι τοῦ 1828 πού ὀριστικῶς ἐλευθερώθηκε. Στὰ χρόνια τῆς Βενετοκρατίας εἶχε ἀναπτυχθῆ στὴν Κορώνη μεγάλο ἐμπόριο καὶ βιομηχανία. Ἐκεῖ κατασκεύαζαν καὶ τὰ περίφημα στὴν ἐποχὴ ἐκείνη πολιορκητικὰ μηχανήματα πού ἦσαν περιζήτητα στὸν κόσμον. Ἡ Κορώνη ἦτον καὶ ναύσταθμος: δηλαδή, ὅλα τὰ πλοῖα πού ταξίδευαν στὴ Μεσόγειο περνοῦσαν καὶ στάθμευαν καὶ στὴν Κορώνη, γιατί ἦτον ὁ μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως μέσος σταθμός. Σὰν κέντρο λοιπὸν ἐμπορικὸ πού ἦτον καὶ εἰσαγωγικὸ καὶ ἐξαγωγικὸ, λαδιοῦ, μετάξης, πρινοκόκκων γιὰ ἐκεῖ τὴ βαφή καὶ ἐκλεκτοῦ κρασιοῦ, ἦλθαν καὶ ἐγκατεστάθησαν πάσης φυλῆς κάτοικοι. Ἐκτὸς τῶν ἐντοπίων Ἑλλήνων ἦλθαν Ἑβραῖοι πολλοί, Ἄραβες, Λατῖνοι, ἀλλὰ πρὸ πάντων Ἄλβανοί, οἱ ὁποῖοι μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ

Βαγιαζήτ ἄλωσιν τοῦ Κάστρου ἔφυγαν καὶ μετόκησαν στὴν Ἰταλία, ὅπου καὶ εὐρίσκονται ἀκόμη καὶ διατηροῦν τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ ἔθιμά των. Τόσο μεγάλα ἦσαν τὰ πλούτη τῆς Κορώνης, πὺν ὁ Βαγιαζήτ τ' ἀφιέρωσε στὴ Μέκκα.

Ἀπὸ τὴν προκυμαία ἐπὶ ἓνα τέταρτο ἀνεβαίνομε καὶ φθάνομε ἀπάνω στὸ Κάστρο.

*
* *

Ἡ εἴσοδος εἶναι μεγαλοπρεπῆς καὶ ἐπιβλητικὴ. Ὅλη ἡ περιοχή τῆς μεσαιωνικῆς πόλεως ἦτον τειχιωμένη μὲ τὰ πελώρια ἐκεῖνα τείχη πὺν μοιάζουν μ' αὐτὰ τῆς φύσεως τὰ ἔργα. Μπαίνομε στὰ θολωτὰ διαμερίσματα, κατεβαίνομε σὲ σκοτεινὰ βάρη, ἀνεβαίνομε ἀπὸ μέσα μὲ κυκλικὰ σκαλοπάτια ἴσαμε ψηλὰ στὶς ὄχρωμένες σκοπιές. Ἀπ' ἐκεῖ ἀπάνω ἡ θεὰ εἶναι μαγευτικὴ. Ἡ Θηγανοῦσα φαίνεται σὰν ὠραία πάπια πὺν λούζεται στὴ γαλανὴ θάλασσα.

Πάλι κατεβαίνομε ἀπὸ τοὺς σκοτεινοὺς καὶ θολωτοὺς αὐτοὺς διαδρόμους χωρὶς νὰ γνωρίζωμε γιὰ ποιά χρῆση κατασκευάστηκε τὸ κάθε διαμέρισμα καὶ θαναμάζομε τὰ κυκλώπεια αὐτὰ ἔργα. Στὰ σκοτεινὰ καὶ ὑγρά διαμερίσματα κρέμονται παντοῦ ἀπὸ τοὺς θόλους λαμπυρίζοντες σταλακίται. Ὅταν βγήκαμε ἀπὸ τὸν λαβύρινθον αὐτόν, βρεθήκαμε ἄξαφνα μπροστὰ σὲ μιὰ πελωρία πύλη πὺν εἶχε σκαλιστὸ ἀπάνω στὸ ὑπέρθυρο τὸ λιοντάρι τοῦ Ἁγίου Μάρκου. Ἐνας σωρὸς ἀπὸ χῶματα, πέτρες καὶ κεραμίδια μᾶς ἐμποδίζει νὰ μποῦμε στὸ μεγάλο ἐκεῖνο κτίριο. Ποιὸς ξέρει σὲ πόσους λαβυρινθούς θὰ μπορούσαμε νὰ περάσωμε ἐὰν ἡ πύλη αὐτὴ ἦτον ἀνοικτὴ.

Ἀφήνομε τὰ ὄχρωματικά αὐτὰ ἔργα καὶ πηγαίνομε νὰ ἰδοῦμε τὴν Ἁγία Σοφία τὴν ἀρχαία Βυζαντινὴ Ἐκκλησία. Στὸ κέντρο τοῦ περιτειχιωμένου αὐτοῦ χώρου σώζονται τὰ ἔρειπια τῆς Ἁγίας Σοφίας. Τριουπόστατη Ἐκκλησία μὲ πολὺ μεγάλες χιβάδες, μὲ ὄρθιους ἀκόμα τοὺς πεσσοὺς πὺν βατοῦσαν τὸν ἐπιβλητικὸ τροῦλο.

Κάτω ἀπὸ τὰ φατνώματα τῶν ἡμιθολίων διακρίνονται

κάπου-κάπου τὰ ψηφιδωτὰ πού στόλιζαν τὴν Ἐκκλησίαν. Τί θὰ ἦτον λοιπὸν στὸν καιρὸ τῆς ἡ Ἐκκλησία αὐτή; Καὶ τώρα ἔμειναν τὰ ἐρείπια γιὰ νὰ μᾶς φέρουν στὴ θύμησιν τὰ περασμένα μεγαλεῖα! Πάρα κάτω ἀπὸ τὴν Ἁγία Σοφία σώζεται ὁ καθεδρικός ναὸς τῶν Λατίνων. Εἶναι κι' αὐτὸ μεγάλο κι' ἐπιβλητικὸ κτίριον γοτθικοῦ ρυθμοῦ. Τώρα ἐπισκευάστηκε καὶ εἶναι ἡ Ἐκκλησία τῆς Παναγίας τῆς Ἐλευτρίας. Στὸ πλάϊ τῆς Ἐκκλησίας εἶναι σπήλαιον πολὺ βαθύ. Ἐκεῖ μέσα πρὸ ὀλίγων ἐτῶν σκάψανε καὶ βρῆκανε δύο ἀγαλματάκια πού τὰ ἔχουν σὲ προσκνητᾶρι στὴν Ἐκκλησίαν. Τὸ ἓνα παριστάνει τὴν Παναγίαν βρεφοκρατοῦσαν καὶ τὸ ἄλλο παριστάνει τὸν Ἐσταυρωμένον. Καὶ τὰ δύο ἀγαλματάκια εἶναι ἀπὸ ἀλάβαστρον. Πιὸ βαθιὰ ἀκόμα βρέθηκε καὶ μιὰ μαρμάρινη πλάκα πού παριστάνει σὲ ἀνάγλωφο ἓνα πρόσωπον ἀνδρικό νὰ κάθεται σὲ ἀρχαῖον θρόνον. Ὁ λαὸς αὐτὸν τὸν βάπτισε Εὐαγγελιστὴν Λουκᾶν καὶ τὴν πλάκα τὴν τοποθέτησαν στὴν Ἐκκλησίαν σὲ προσκνητᾶρι! Τὰ δύο πρῶτα εἶναι βέβαια Φραγκικὰ καὶ τὸ τρίτον εἶναι ἓνα ἀρχαῖον Ἑλληνικόν, ἴσως ἐπιτύμβιον. Παρατήρησα ὅτι ἡ τέχνη εἶναι ἀρκετὰ καλή. Τὸ προαύλιον τῆς Ἐκκλησίας καθαρὸν καὶ δένδροφυτεμένον. Ἀπ' ἐκεῖ βλέπαμε καλὰ τὶς πινακίδες μὲ τὰ ρητὰ τοῦ Εὐαγγελίου πού ἦσαν κρεμασμένες στὰ ψηλὰ φρούρια. Ρωτήσαμε τὸν κληρικόν καὶ μᾶς εἶπε πῶς ἐκεῖ ἀπάνω εἶναι μοναστήρι. Ἐάν θέλετε νὰ τὸ ἴδητε, προσθέσε, ν' ἀνεβῆτε ἐκεῖ ἀπάνω καὶ νὰ κτυπήσετε τὴ μικρὴ πορτούλα πού βλέπετε καὶ θὰ σᾶς ἀνοίξουν.

Περίεργοι νὰ ἰδοῦμε τὸ μοναστήρι αὐτὸ καὶ νὰ ρωτήσωμε γιὰ τὶς πινακίδες πού φάνταζαν κι' ἀπὸ τὴ θάλασσα ἀκόμα, ἀνεβῆκαμε καὶ κτυπήσαμε νὰ μᾶς ἀνοίξουν. Περιμένομε. Ἡ πόρτα δὲν ἀνοίγε. Ξανακτυπήσαμε, δύο τρεῖς φορές, ἀλλὰ ἡ πόρτα δὲν ἀνοίγε. Τότε ὁ Πλοίαρχος ἀδημονοῦσε, ἀλλ' ὅταν τοῦ εἶπα, ὅτι τὸ Εὐαγγέλιον λέγει: «Κρούετε καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν» Τότε κι' αὐτὸς πῆρε μιὰ πέτρα κι' ἄρχισε νὰ κτυπᾷ πολὺ δυνατὰ τὴν πόρταν. Τέλος ἡ πόρτα ἀνοίξε, ἀλλ' ἐκεῖνος πού τὴν ἀνοίξε κρύφτηκε πίσω ἀπὸ τὴν πόρταν καὶ δὲν τὸν εἶδαμε. Ἐμεῖς μῆκαμε μέσα

ὄλοι. Βρεθήκαμε σ' ἓνα κυκλοτερῆ χώρο, τειχισμένο ὀλόγυρα μὲ πολὺ ψηλὰ καὶ μαυρισμένα τείχη. Ἐνα πλῆθος ἀπὸ πινακίδες ὀλόμαυρες μὲ ἄσπρα μεγάλα γράμματα ἀνηρημένες ψηλὰ προέτρεπαν εἰς μετάνοιαν! Στὴ μέση μιὰ πολὺ μεγάλη πινακίδα κατάμαυρη. Μὲ ἄσπρη μπογιὰ εἶναι ζωγραφισμένο ἓνα τεράστιο κρανίον μὲ τὶς κόγχες τῶν ματιῶν σὰν μεγάλα σπήλαια, μ' ἓνα στόμα χαῖνον σὰν πύλη τοῦ Ἄδου καὶ μὲ δύο κόκκαλα τῶν μηρῶν βαλμένα χιαστί. Μᾶς προσεβεί φρίκη. Εἶναι τὸ σύμβολο τῆς ματαιότητος! Στὸ βάθος τοῦ χώρου αὐτοῦ διακρίνομε ἓνα κοπάδι ἀπὸ μαυροφόρες γυναῖκες πὸν μᾶς κύταζαν κρυφά. Καταλάβαμε ἀμέσως πὸς πρόκειται περὶ μοναστηρίου γυναικῶν.

Μιὰ ἀπ' αὐτὲς τὶς γυναῖκες χωρίστηκε ἀπὸ τὶς ἄλλες καὶ ἦρθε νὰ μᾶς χαιρετήσῃ. Εἶχε τὸ πρόσωπο γλωμὸ καὶ τὰ μάτια βασιλεμένα.

— Τί εἶνε ἐδῶ μέσα, ἀδελφὴ, ρώτησε ὁ Πλοίαρχος.

— Ἐδῶ εἶναι ἡ «Ἁγία Μονή», εἶπε μὲ ξέψυχη φωνή, κ' ἐγὼ εἶμαι ἡ «Ἁγία Ἑγουμένη». ὀρίστε νὰ ἰδῆτε τὸ μοναστήρι μας.

— Εἴσαστε πολλὰς ἐδῶ μέσα;

— Ἐδῶ εἴμεθα εἴκοσι ἀδελφαί, χαριστήκαμε ὅλες στὴν Παναγία.

Προχωροῦμε ὄλοι κι' ἀκολουθοῦμε τὴν «Ἁγίαν Ἑγουμένην». Συνέχεια μὲ τὸν κυκλοτερῆ ἐκεῖνον χώρον εἶναι διάδρομος σκοτεινὸς ἀνάμεσα στὰ μεγάλα τείχη. Καὶ σ' αὐτὸν ἀκόμα τὸν σκοτεινὸ λαβύρινθο δὲν λείπουν οἱ πινακίδες πὸν κρέμονται σὲ ἴσα διαστήματα. Παντοῦ διαβάζομε τὴ λέξη «μετανοεῖτε» «τὸ τέλος ἐγγύς», «Σόδομα καὶ Γόμορα». Φθάνομε σ' ἓνα κυκλοτερές πάλι διαμέρισμα πολὺ μικρὸ πὸν φωτίζεται μόνον ἀπὸ τὶς πολεμιστρὲς γύρω.

— Ἐδῶ, μᾶς λέγει ἡ ἁγία Ἑγουμένη, εἶναι τὸ σχολεῖο.

Δύο τρία παλαιὰ θρανία κι' ἀπέναντι μιὰ δασκαλικὴ ἔδρα. Ἀπάνω ἀπὸ τὴν ἔδρα κρέμεται μιὰ κορνιζαρισμένη φωτογραφία. Βλέπομε ἐκεῖ καθισμένον μὲ ἐπιδεικτικὴ τῆς ἀγιοσύνης του στάση ἓναν ρακένδυτον, ξυπόλυτον κι' ἀκτένιστον ἀσκητὴν! Δεξιά του ἔχει μεγάλο βιβλίον ἀνοικτὸ

κι' ἀριστερά του ἓνα κρανίον! Ὅλο τὸ βάθος τῆς φωτογραφίας εἶναι γεμάτο γράμματα λευκά, ρητὰ ἴσως τοῦ Εὐαγγελίου ἢ λόγια δικά του! Τὰ μάτια του πολὺ ἀνοιχτά, σὺν τῇ θέλῃ νὰ μᾶς πῆ τίποτα. Μὲ τὸ δεξιὸν του χέρι δείχνει ἐπιδεικτικὰ τὸ κρανίον.

— Ποιὸς εἶν' αὐτός; ρωτοῦμε ὅλοι, γιατί μᾶς ἔκανε ἐντύπωση.

— Αὐτός εἶναι ὁ ἅγιος πὺν σύστησε τὸ μοναστήρι, ὅλα τὰ ἔργα πὺν βλέπετε εἶναι ἔργα δικά του!

— Ποιὰ ἔργα; ρώτησα ἐγώ.

— Νά, αὐτὰ πὺν βλέπετε. Δὲν εἶδατε τὶς μεγάλες ταμπέλες; Δὲν εἶδατε τόσα καὶ τόσα γραμμένα ὅλα μὲ τὸ χέρι του;

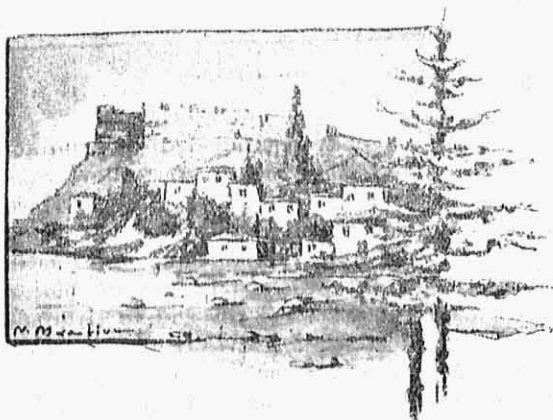
— Καὶ εἰς τί χρησιμεύουν αὐτὲς οἱ ταμπέλες; ἂν ἐπιτρέπεται ἡ ἐρώτησις;

— Αὐτὲς, κύριε, εἶνε γιὰ νὰ βλέπῃ ὁ ἄπιστος κόσμος τὸ καλὸ παράδειγμα καὶ νὰ μετανοήσῃ! γιατί ὁ κόσμος θὰ χαλάσῃ ἀπὸ τὶς πολλὰς ἁμαρτίας. Ὁ Θεὸς θὰ μᾶς κἀψῃ. Σόδομα καὶ Γόμορα θὰ γίνωμε!

Μετὰ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ σχολείου ἡ ἁγία Ἑγουμένη, σ' ὅλο τὸ διάστημα πὺν μᾶς ὠδηγοῦσε γιὰ νὰ βγοῦμε ἀπὸ τὰ διαμερίσματα αὐτὰ τοῦ μοναστηριοῦ δὲν ἔπαυε νὰ μᾶς προτρέπῃ εἰς μετάνοιαν. Ἐπὶ τέλους μᾶς ἔβγαλε ἀπὸ μιὰ πορτοῦλα καὶ λέγοντας τὸ κατευόδιον, ἐπρόσθεσε: «Σόδομα καὶ Γόμορα, ἂν δὲν μετανοήσετε!»

Περωνώντας ἀπὸ διάφορα χαλάσματα εἶδα καὶ μιὰ μεγάλη βάση μεγάλου ρωμαϊκοῦ ἀνδριάντος. Διάβασα τὴν λατινικὴν ἐπιγραφήν καὶ μάθαμε πὺς ὁ ἀνδριάνς ἦτον τοῦ αὐτοκράτορος Σεπτίμιου τοῦ Σεβήρου. Ἀπὸ τὸν αὐτὸν δρόμον ἐπιστρέψαμε εἰς τὴν προκυμαίαν καὶ ἀπ' ἐκεῖ εἰς τὸ πλοῖον πὺν παίρνει γραμμὴν γιὰ τὰς Καλάμας. Τώρα ἔχομε πάντα μπροστά μας τὸ γέρον-Ταῦγετο. Ὁ ἥλιος γέρνει πρὸς τὴν δύσιν, μὲ τὶς τελευταῖες του ἀκτῖνες χρωματίζει τὸ βουνόν, καὶ ὁ Ταῦγετος παίρνει τὸ μενεξεδένιον χρῶμα πὺν συχνὰ βράφεται καὶ ὁ Ὑμηττός, ὅταν ὁ ἥλιος βασιλεύει εἰς τὸ Σαρωνικόν . . .

Τὸ πλοῖο μας τώρα τρέχει ὀλοταχῶς. Μολονότι πρόκειται νὰ διανυκτερεύσωμε στὸ λιμένα τῶν Καλαμῶν ἐν τούτοις βιαζόμεθα νὰ φθάσωμε νωρὶς γιὰ νὰ ἰδοῦμε τὴν κίνηση τῆς πόλεως. Ὁ Γαύγετος ἔχασε πιά τὸ μενεξεδένιο του χοῦμα, καὶ σιγὰ σιγὰ ντύθηκε τὸ σκοτεινὸ μανδύα τῆς νύκτας. Τὰ μάτια μας πάντα καρφωμένα στὸ λιμάνι τῶν Καλαμῶν. Σὲ λίγο μιὰ φωτεινὴ γραμμὴ φάνηκε στὸ βάθος. Ἄναψαν τὰ ἠλεκτρικά. Στὰς ὀκτῶ τὸ βραῦν ἀράξαμε στὸ λιμάνι καὶ πλευρίσαμε στὴν ἀποβάθρα. Μετὰ τὸ δειπνο μας

Εἰκ. 3.— Τὸ Κάστρο τῶν Καλαμῶν.

βγήκαμε νὰ ἰδοῦμε τὴ βραδινὴ κίνηση τῆς προκυμαίας μετὰ τὰ ὠραῖα κέντρα. Κόσμος ἀρκετὸς καὶ καλός, ἀλλὰ παράδοξο ποῦμα, μιὰ νεκρικὴ σιγή... οὔτε κἂν ἓνα γραμμόφωνο δὲν ἐτάραζε τὴν ἡσυχίαν ἐκεῖνη.

Τὴν ἐπομένη ἐπρόκειτο στὰς δέκα νὰ φύγωμε. Ἄνεβήκαμε λοιπὸν διὰ τῆς ὁδοῦ Φαρῶν στὴν ἄνω πόλη. Εἶδαμε τὴν μικρὰν Ἐκκλησίαν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων στὴν κεντρικὴ παλιὰ πύλη. Εἶναι πολὺ παλαιὸς Βυζαντινὸς ναὸς πὺν ἔχει ἐπισκευασθῆ ἐπὶ Βενετοκρατίας μετὰ τὴν προσίτηκιν

ένος ψηλοῦ κωδωνοστασίου φραγκικοῦ ρυθμοῦ. Παραπλευρῶς ἐγίναμε θεαταὶ μιᾶς κυριολεκτικῶς Ὀμηρικῆς μάχης! Πρόσωπα πάσης τάξεως καὶ προελεύσεως: γκαρσόνια ξενοδοχείων, ὑπηρεταὶ μπακάληδων, γυναῖκες, παιδιὰ, μικροὶ καὶ μεγάλοι ὅλοι μαζί συγκρούονται καὶ συνθλίβονται, αἰφωναί των καὶ οἱ ἤχοι τῶν κρουομένων τενεκέδων δίδουν τὴν ὄψιν ἀληθινῆς μάχης. Τί συνέβαινε; Τίποτε παράδοξον ἀπλούστατα ἐκεῖ ἦτο πηγάδι, καὶ τὸ μαινόμενον ἐκεῖνο πλῆθος ἠγωνίζετο νὰ πάρῃ νερό! Τότε ἐρώτησα παρατυχόντα πολίτην:

— Δὲν μοῦν λέτε, Κύριε, δὲν ἔχετε νερὸ ἐδῶ στὴν Καλαμάτα;

— Ἐχομε, Κύριε, τὰ πηγάδια! Δὲν βλέπετε τί γίνεται γιὰ τὸ νερό;

Πράγματι ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι πῶς μία πόλις σὰν τὴν Καλαμάτα δὲν κατώρθωσε νὰ ἔχῃ ἀφθονο νερό, μολονότι αἱ πηγαὶ δὲν ἀπέχουν καὶ πάρα πολύ. Πήγαμε καὶ στὸ Κάστρο ποῦ κοντεῦει κι' αὐτὸ νὰ λείψῃ! Ὅλο τὸ ὑλικὸ τὸ πήρανε οἱ κάτοικοι γιὰ νὰ οἰκοδομήσουν τὰ σπίτια των! Τὰ κειμήλια αὐτὰ τῆς μεσαιωνικῆς μας ἱστορίας κανένας νόμος δὲν τὰ προστατεύει! Γιὰ τὸν καθένα εἶναι σὰν λατομεῖο τὸ Κάστρο. Ὅποιος ἔχει ἀνάγκη νὰ κτίσῃ σπίτι ἐλεύθερα γκρεμίζει ἓνα μέρος τοῦ Κάστρου, παίρνει τ' ἀγκωνάρια καὶ τ' ἄλλο ὑλικὸ καὶ κάνει τὴ δουλειά του! Τὸ ἴδιο γίνηκε κ' ἐδῶ στὴν Κυπαρισσία ποῦ κατοικῶ.

Τὸ περίφημο Κάστρο τῆς Ἀρκαδιᾶς τὸ ρημάξανε καὶ τὸ κατάντησαν ἔλεεινὸ θέαμα γιὰ νὰ κτίσουν τὰ σπίτια των! Καὶ τοῦτο διότι δυστυχῶς δὲν ἔχουν καμμίαν ιδέαν τῆς ἱστορικῆς ἀξίας τῶν κειμηλίων αὐτῶν τοῦ τόπου.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἀκούστηκε τὸ σφύριγμα τοῦ βαποριοῦ... Τρέξαμε νὰ φθάσωμε στὴν Παραλία. Ἐκεῖ βρεθήκαμε πρὸ συγκινητικοῦ θεάματος... Ὅλη ἡ Παραλία ἦτο γεμάτη κόσμος...

— Τί συμβαίνει; ερώτησα ἓνα διαβάτη.

— Φεύγουν οἱ πρόσφυγες τῆς Θράκης; μοῦ ἀπήντησε.

— Καὶ ποῦ πηγαίνουν, παρακαλῶ;

— Μὰ τώρα πιά ἐπιστρέφουν στὴν ἐλεύθερη πατρίδα των. Κι' ἀλήθεια, πρὸ ὀλίγων ἀκόμη ἡμερῶν ἔφυγαν ἀπὸ τὴν τουρκικὴν ἀγριότητα ἄφησαν τὰ κτήματά των, τὰ σπίτια των κ' ἦρθαν στοὺς κόλπους τῆς Μητρὸς Ἑλλάδος... Βρῆκαν ἄσυλο, τροφή, ἐργασία καὶ μητρικὴ περίθαλψη... Τώρα ἡ πατρίδα των εἶναι ἐλεύθερη.

Ἐπιστρέφουν ἐκεῖ νὰ ἀναπνεύσουν τὸν ἐλεύθερον πιά ἄερα... Πολλὰ κορίτσια των ἔχουν παντρευτῆ ἔδω...

Ἔρχονται τώρα μὲ τὰ παιδιὰ των στὴν ἀγκαλιὰ κι' ἀποχαιρετοῦν τοὺς γονεῖς ποὺ φεύγουν...

— Στὸ καλὸ πατέρα!.. ἀκούγεται μιὰ νέα γυναῖκα μὲ δακρυσμένα μάτια, στὸ καλό... καὶ νὰ φροντίσης ν' ἀντιμώσης τὸν ἀδερφό μας τὸν Κώστα στὸ μέτωπο... νὰ τοῦ εἰπῆς πὼς εἴμαστε καλὰ καὶ νὰ μᾶς γράφῃ τακτικά.

— Ἐχε γειά, παιδάκι μου, κι' ὁ Θεὸς μαζί σας, ἀπαντᾷ ὁ γέρος καὶ σφουγγαεὶ τὰ μάτια του!.

Τὸ πλοῖο μας σήκωσε τὴν ἄγκυρα καὶ σιγὰ σιγὰ φεύγει ἀπὸ τὸ λιμάνι τῶν Καλαμῶν καὶ ἀφήνει πίσω ὅλον ἐκεῖνο τὸν κόσμον τῶν συγκινήσεων.

Τώρα παραπλέομε τὴν ἀκτὴ τῆς Δυτικῆς Μάνης. Τὰ προβούνια τοῦ Ταυγέτου εἶναι καταπράσινα ἀπὸ τὴ πυκνὴ ἐλαιοφυτεία. Τὰ πάρα πάνω βουνὰ εἶναι ἀκαλλιέργητα. Ἡ φασκομηλιά κ' οἱ ἄλλιο θάμνοι τὰ χρωματίζουν μ' ἓνα χρῶμα ἀνοιχτὸ λαδί. Κι' ἀκόμη ψηλότερα οἱ βράχοι εἶναι κατὰξηροι, ἀπόκηρμηνοι καὶ κατακόκκινοι, φλεγόμενοι ἀπὸ τὸν ἥλιο τοῦ Ἰουλίου. Τὰ θειρισμένα χωράφια διακρίνονται ἀπὸ τὸ κίτρινον χρῶμα των.

Τώρα τὸ πλοῖο μας πλησιάζει πολὺ τὴν ἀπότομη ἀκτὴ. Ἀπάνω σ' ἓνα βράχο εἶδα ἓνα φάρο καὶ ρώτησα ποῦ βρισκόμεθα; Μοῦ εἶπαν πὼς τώρα περνοῦμε τὸ ἀκρωτήρι Κεφάλι. Μόλις περάσαμε τὸ θεώρατο πέτρινον βουνὸ ποὺ εἶναι θρονιασμένον στὰ κύματα τὸ πλοῖο μας πῆρε γραμμὴ γιὰ τὴ Σελήνιτσα.

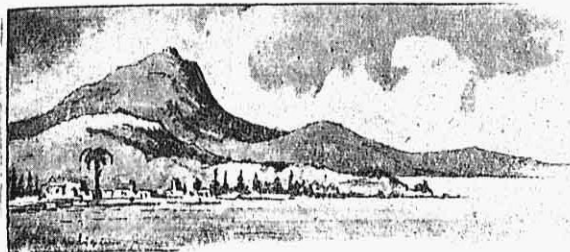
Περνοῦμε στ' ἀνοιχτὰ τοῦ κόρφου τῆς Καρδαμύλης καὶ βλέπομε ἀπὸ μακρὰ τ' ἄσπρα της σπίτια. Πρὶν ἀπομακρυνθοῦμε ἀπὸ τοὺς ἀπότομους αὐτοὺς βράχους, ὁ Πλοῖ-

αρχος τράβηξε ἄξαφνα τὸ σκοινὶ τῆς σφυρίκτρας. Ἐνας τρομερὸς ἀντίλαλος ἀκούστηκε πέρα· στοὺς βράχους πού τὰ κύματα ἔχουν ἀνοίξη βαθειά καὶ σκοτεινά σπήλαια, κι' ὁ ἦχος αὐτός, δὲν ξέρω γιατί, μᾶς προξένησε φρίκη. Συγχρόνως μέσα ἀπὸ τις κουφάλες αὐτῆς τῶν βράχων βγήκαν σμήνη ἀπὸ ἄγρια περιστέρια καὶ πέταξαν. Ἀκούστηκε κι' αὐτῶν τὸ ἄγριο φτερούγισμα. Μὲ τὴν ἐντύπωση αὐτὴ ἀράξαμε στὸ λιμάνι τῆς Σεληνίτσας. Κατάλευκα σπίτια καὶ στὴ μέση ἡ Ἐκκλησία μὲ ψηλὸ κωδωνοστάσιο. Ἀπὸ τὸ λιμάνι αὐτὸ ἐξάγεται πολὺ λάδι γιὰ τὸ ἐμπόριο. Ἀπάνω ἀπὸ τὴ Σεληνίτσα λάμπουν στὶς κορυφῆς τῶν λόφων κατάλευκα χωριουδάκια, τὸ Νιοχῶρι, ὁ Πύργος, ἄνω καὶ κάτω Ρήγηλα, ἡ Πλάτσα καὶ Κουτήφαρι. Ὅλα τὰ χωριά εἶναι στὴ σειρὰ καὶ τὰ χωρίζει τὸ καθένα μικρὴ ἀπόσταση. Ὅλα τὰ χωράφια τους θερισμένα. Τὰ ζῶα τους βόσκουν στὰ ἀπότομα κι' ἀπόκρημνα αὐτὰ χωράφια. Τὸν χειμῶνα τὰ ζῶα τους τὰ τραβοῦν ἀκόμα ψηλότερα. Τὸ χορτάρι λιγοστό, ἀλλὰ πολὺ θρεπτικό. Φάγαμε κάποτε μοσχαράκι τῆς Μάνης. Εἶναι τόσο νόστιμο τὸ κρέας πού δὲν λησμονιέται. Καὶ τὰ ἀρνιά τῆς Μάνης ἔχουν ὄνομα γιὰ τὴ νοστιμάδα των.

Τώρα διακρίνομε τὸν Κάβο - Τραχήλα πού εἶναι γραφικώτατο ἀκρωτήρι. Μόλις τὸν κάμψαμε μπήκαμε στὸν ὄρμο. Διακρίνομε λίγα σπίτια σκορπιστά. Εἶναι τὸ χωριὸ Τραχήλα. Ὁ Πλοίαρχος μου λέγει, ὅτι ἐδῶ εἶναι πολὺ καλοὶ ναυτικοί. Τὸ πλεῖστον τῶν τελωνοφυλάκων καὶ τελωνειακῶν ὑπαλλήλων τοῦ Κράτους κατάγονται ἀπ' ἐδῶ. Ὅλα αὐτὰ τὰ δαντελωτὰ παράλια τῆς Δυτικῆς Μάνης εἶναι ἀξιοθέατα διὰ τὴν ἀγρίαν καλλονὴν, ἂν ἐπιτρέπεται ἡ ἔκφρασις.— Ἐνῶ ἐπρόσεχα ν' ἀπεικονίσω στὸ καρνέ μου τὰ ὄραιότατα αὐτὰ τοπία, τὸ πλοῖο σηκώνει τὴν ἄγκυρα καὶ γλιστράει στὰ βαθιὰ καὶ ἤσυχα νερὰ καὶ παίρνει γραμμὴ γιὰ τὸ Λιμάνι.

Περάσαμε ὅλο αὐτὸ τὸ διάστημα προσηλωμένοι στὴ θέα τῆς ἀγρίας ἐκείνης φύσεως, πού συγχρόνως σοῦ κινεῖ τὸν θαυμασμόν καὶ τὸν φόβον. Πρόκειται ν' ἀράξωμε στὸν ὄρμον Λιμάνι. Ἡ εἴσοδος τοῦ Λιμανιοῦ εἶναι στενὴ, ἀλλὰ μέσα τὸ Λιμάνι εὐρύνεται. Στὸ βάθος φαίνονται τὰ σπίτια

τῆς νέας Οἰτύλου τὰ ὁποῖα καθρεφτίζονται στὰ νερά. Ἡ Οἰτύλος εἶναι ψηλοτέρα. Γιὰ νὰ ἀράξωμε στρήψαμε δεξιὰ κι' ἀμέσως βρεθήκαμε μπροστὰ στὸ Λιμάνι. Μακρυνὰ σὲ μιὰ πολὺ ψηλὴ κορφὴ λάμπει ἓνα Ἐκκλησιάκι. Εἶναι ὁ Προφήτης Ἡλίας. Ἐδῶ πρόκειται νὰ παραλάβωμε μοσχάρια γιὰ τὸν Πειραιᾶ. Τὰ εἶδαμε πού τὰ κατεβάζανε δεμένα ἀπὸ τὰ κέρατα ἓνα ἓνα χωριστά. Στὴν ἀποβάθρα περιμένει μιὰ βάρκα. Δίδουν τοῦ βαρκάρη ἓνα ἓνα σκοινί, κι' αὐτὸς δένει τὰ σκοινιά γύρω στὴ βάρκα. Ἐπειτα σπρώχνουν τὰ μοσχάρια στὴ θάλασσα. Τὰ μοσχάρια πλέουν τριγύρω. Ὁ βαρκάρης κωπηλατεῖ καὶ τὰ μοσχάρια ἀκολουθοῦν ἴσα μὲ τὸ πλοῖο.

Εἰκ. 4.— Τὸ Λιμάνι.

Τὸ βίντσι τοῦ βαποριοῦ ἐτοιμάζεται νὰ σύρῃ ἀπάνω τὰ ζῶα. Ἐνα ἓνα, δεμένα σφικτὰ ἀπὸ τὰ κέρατα ἀνασύρονται μετέωρα σὰν λαγοὶ καὶ καταβιβάζονται στὸ ἀμπαρί τοῦ βαποριοῦ. Τί ἀγωνία πού τραβοῦν τὰ καυμένα τὰ ζῶα! νὰ μετεωρίζονται, νὰ στροβιλίζονται, ὕστερα ἀποτόμως νὰ κατέρχονται πρὸς τὸ βᾶθος τοῦ ἀμπαριοῦ. Πρὸ ὀλίγου ἐχαίροντο στὰ βουνὰ τῆ βροσκή καὶ τὸν Ἡλιο καὶ τώρα ρίχνονται στὸ σκοτάδι τοῦ ἀμπαριοῦ! Ἐντρομα μέσα ἐκεῖ στὴν κόλαση ριγοῦν σύσσωμα καὶ οὔτε φωνὴ βγάζουν!.

Τὸ Λιμάνι εἶναι χωριὸ μὲ πολὺ λίγα σπίτια, ἀλλὰ τὸ ἓνα ἀπ' αὐτὰ σεμνύνεται, γιατί ἐκεῖ γεννήθηκαν οἱ Μαυρομιχαλαῖοι. Στὴν ἄκρῃ τοῦ χωριοῦ σφύζονται λίγα ἔρειπια

ἀρχαίου μοναστηριοῦ καὶ στὴν αὐλή του μιὰ ψηλὴ χουρμαδιὰ διακρίνεται καλὰ κι' ἀπὸ μακρυνά.

—Τί Ἐκκλησιὰ εἶναι αὐτή; ρωτῶ τὸν φορτωτὴ τῶν μοσχαριῶν.

—Ἐκεῖ εἶναι τὸ Μοναστήρι τῶν Μαυρομιχαλαίων μὲ τὴν ἱστορικὴ χουρμαδιὰ.

—Καὶ τί ἱστορία ἔχει αὐτὴ ἡ χουρμαδιὰ; παρακαλῶ.

—Νά. . ., χρόνια τώρα πολλά, πέρασε ἓνα καῖκι ἀπ' ἐδῶ, ἐρχόταν ἀπὸ τὸ Μισίρι. Σὰν τὸ εἶδαν οἱ δικοί μας, βγήκαν καὶ τὸ κουρσάρανε. Φάγανε τὶς χουρμαδες πὺν εἶχε καὶ ἓνα κουκουῦτσι μὲ καιρὸ φύτρωσε καὶ γίνηκε αὐτὴ ἡ χουρμαδιὰ πὺν βλέπεις. Ὁ παππούλης μου μοῦ ἔλεγε πῶς ὁ πάππος τοῦ πατέρα του τὴ θυμήθηκε τόσο ψηλὴ! Τὸ μοναστήρι ἦτανε καὶ χάλασε κ' ἡ χουρμαδιὰ ὑπάρχει ἀκόμα.

—Δὲν μοῦ λέτε παρακαλῶ, ποιὸ εἶναι τὸ σπίτι τῶν Μαυρομιχάληδων;

—Νά, αὐτὸ τὸ μεγάλο μὲ τὸν ψηλὸ τὸν πύργο στὸ πλάι. Ἐκεῖ γεννήθηκε ὁ Πετρόμπεης. Νά καὶ τὸ μνημεῖο του.

Ἄπάνω σ' ἓνα ἀπόκρημνο βράχο πὺν εἰσχωρεῖ βαθειὰ στὴ θάλασσα εἶναι μικρὸ Ἐκκλησιάκι καὶ κοντὰ μιὰ στήλη μὲ τὴν προτομὴ τοῦ μεγάλου Ἀγωνιστοῦ.

—Δὲν μοῦ λέτε, παρακαλῶ, γιατί τὸ κάθε σπιτάκι πὺν εἶναι τόσο μικρὸ ἔχει στὸ πλάι του καὶ ἀπὸ ἓνα τετράγωνο καὶ ψηλὸ πύργο; μήπως εἶναι ἀνεμόμυλοι;

—Ὅχι δὲν εἶναι ἀνεμόμυλοι, παρὰ τῷ καιρῷ ἐκεῖνῳ, ὅταν πιανόσαντε οἰκογένειες, περὶ διὰ τιμῆς ἐννοεῖται, τότε σταίνανε πόλεμο. Κλειόσαντε στοὺς πύργους καὶ πολεμάγανε μέρες! Γιὰ ἰδές, τὰ χωριά πέρα πὺν φαίνονται, ἔχουν πύργους;

—Τοὺς βλέπω, τοὺς βλέπω!

—Τώρα δὲν πολεμοῦν πιά. . . σπανίως, κάπου κάπου σταίνουν κᾶνα πόλεμο, γιὰ νὰ μὴ ξεχνοῦν τὴν τέχνη.

Ἄξαφνα ἀκούστηκε τὸ σφύριγμα τοῦ βαποριοῦ κι' ὁ ἀντίλαλος πέρα στὸ ψηλὸ βουνὸ τοῦ Προφήτου Ἡλία. Τὸ πλοῖο μας περνάει κοντὰ στὸ μνημεῖο τοῦ Πετρόμπεη. Διακρίνομε τὴ γλυκεῖα καὶ μεγαλοπρεπῆ μορφή του. Ὅλοι

μας ἀποκαλυπτόμεθα πρὸ τοῦ ἐνδόξου καὶ ἱεροῦ μνημείου.

Μακρὰ στὸν ὄριζοντα διακρίνομε τὸ θεώρατο ἀκρωτήρι πὺν οἱ ναυτικοὶ τὸ λέγουν Κάβο - Γκρόσσο. Οἱ ἀρχαῖοι αὐτὸ τὸ ἀκρωτήρι τὸ ἔλεγον Θυρίδες, γιὰ τὰ κύματα τοῦ ἔχουν ἀνοίξει πολλὰ σπήλαια πὺν φαίνονται σὰν πόρτες. Πρὶν φθάσωμε ἐκεῖ περνοῦμε μιὰ δαντελωτὴ παραλία μὲ πολὺ γραφικοὺς ὄρμίσκους. Στὰ προβούνια λάμπουν τὰ σπῖτια τῶν χωριῶν. Τὸ πλοῖο μας βιάζεται, διότι ἀπὸ κάποιον ὄρμον θὰ παραλάβη κι' ἄλλα μοσχάρια γιὰ τὸν Πειραιᾶ. Ρώτησα τὸν Πλοίαρχον μὲ ἀπορία: κάθε ταξίδι κουβαλάτε στὸν Πειραιᾶ σφάγια; τί γίνονται τόσα κρέατα;

Ὁ Πλοίαρχος μοῦ εἶπε, ὅτι ἡ Ἀθήνα καὶ ὁ Πειραιεύς τρῶει περισσότερα κρέατα ἀπ' ὅλη μαζὶ τὴν Ἑλλάδα! Οἱ Ἀθηναῖοι ἔχουν τὸ ρεκόρ τῆς κρεοφαγίας! Ἡ Πόλη ἔχει διπλάσιους κατοίκους καὶ δὲν ξοδεύει οὔτε τὰ μισὰ κρέατα πὺν ξοδεύει ἡ Ἀθήνα!

Μακρὰ βλέπω πολλὰ χωριά στὴν ἀράδα καὶ μαθαίνω μερικὰ ὀνόματα: Κρελιάνικα, Πύργος, Τριανταφυλλιά. Δυστυχῶς δὲν προφθαίνω νὰ προσθέσω κάτι στὸ καρνέ μου, γιὰ ἀπὸ τὴν ταχύτητα τοῦ πλοίου τὰ ὠραῖα τοπία ἀλλάζουν στὴ στιγμή τὸ σχῆμα, κ' ἐγὼ δὲν εἶμαι τόσο γλήγορος στὴν ὠραία αὐτὴ τέχνη. Ἄξαφνα πρόβαλε ὠραιότατο ἀκρωτήρι μὲ σχῆμα τηγανιοῦ καὶ γι' αὐτὸ λέγεται ἔτσι.

Περνοῦμε πολὺ κοντὰ καὶ διακρίνω ἀπάνω στὸ μικρὸ ὄροπέδιο μερικὲς μάντρες μὲ διάφορα σχήματα. Ῥωτῶ καὶ μοῦ λέγουν, ὅτι ἐδῶ εἶναι τὰ ταμπούρια πὺν σώζονται ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Εἰκοσιένα. Σκέφθηκα λίγο... καὶ θυμήθηκα ἀπὸ τὴν ἱστορία πὺν κάπου ἐδῶ σ' αὐτὰ τὰ ὠραῖα ἀκρογιαλία ἔγινε ἓνα ἀπὸ τὰ μεγαλουργήματα τοῦ ἐνδόξου ἀγῶνος. Αἱ Λάκαιναι χύθησαν μὲ ὄρμη στὸς ἀραπάδες τοῦ Μπραήμη κ' ἔβασαν τὰ δρεπάνια των μὲ αἷμα ἐχθρικό, γράφοντας μιὰ ἀπὸ τὶς πρὸ ἐνδοξες σελίδες τῆς ἐποποιίας τοῦ εἰκοσιένα. Κάρφωσα τὰ μάτια μου στὰ λαμπερὰ αὐτὰ ἀκρογιαλία...

Ὁ Ἥλιος μου πυρπύριζε τὰ μάτια, μὲ κατελαβε βαθειὰ συγκίνηση, κ' ἔτσι μοῦ φάνηκε πὺν ἔβλεπα νὰ κινοῦνται

μέ ὄρμη στὸν ἀέρα οἱ πολύχρωμοι κεφαλόδεσμοι, νὰ ὑψώνονται καὶ νὰ λάμπουν στὸν θερμὸν ἥλιο τὰ δρεπάνια τῶν ἡρωϊδῶν γυναικῶν.

Ἀπὸ τὸ ὄραϊο αὐτὸ ὄνειρο μ' ἀπομάκρυνε ὁ Πλοίαρχος λέγοντας:

— Πάρε γλήγορα τὸ σκίτσο τοῦ Τηγανιοῦ γιατί θὰ μποῦμε στὸν ὄρμο. Δὲ πρόφτασα καλὰ νὰ πάρω τις πρώτες γραμμὲς τοῦ Τηγανιοῦ καὶ μπήκαμε στὸν λιμένα μικροῦ χωριοῦ, πὸν χωρίζεται μὲ μιὰ χαράδρα σὲ δυὸ συνοικίες. Ἡ παλιὰ συνοικία ἀπάνω σ' ἀπότομα βράχια μὲ μικρὰ σπιτάκια καὶ ψηλοὺς πύργους, δὲν ἀφίνει νὰ κτίξη ἄλλος τὸ σπίτι του ἐκεῖ. Θέλει νὰ κυριαρχῇ μόνη αὐτὴ στὸ ὄχυρο-ψήλωμα, γι' αὐτὸ σιγὰ σιγὰ σχηματίστηκε ἀπέναντι ἄλλῃ συνοικία μὲ νεώτερα σπίτια χωρὶς πύργους. Τὸ χωριὸ λέγεται Μέζαπο, καὶ οἱ κάτοικοι εἶναι ὅλοι θαλασσινοί.

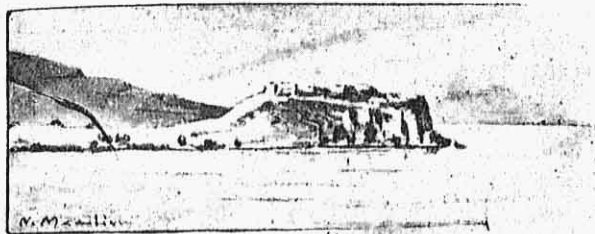
*
* *

Μόλις κάμψαμε τὸ Τηγάνι ἀντικρίσαμε ἓνα φάρο ἀπάνω σ' ἓνα ἀπόκρημνο βράχο. Τὸ πλοῖο μας ὅλο πλησιάζει τὸν μεγάλο Κάβο. Ὁ ἥλιος γέρνει στὸ βασίλειμα . . . ἡ θάλασσα λάμπει, εἶναι μᾶλλον λευκὴ παρὰ γαλανή. Μακρὰ βλέπω κάτι πὸν μοιάζει μαῦρο κουμπὶ στὴν ἀτλαζένια θάλασσα. Πλησιάζομε τὸ θεώρατο βράχο. Εἶναι κατακόκκινος. Ἡ σκιά του πέφτει στὴ θάλασσα καὶ τὴ χρωματίζει μ' ἓνα βαθικύανο χρυσαφένιο χρῶμα. Τὰ κύματα ἔχουν ἀνοίξη βαθιὰ σπήλαια στὰ πλευρά του. Ἡ θάλασσα ὀγκοῦται ρεμα καὶ καθὼς εἰσχωρεῖ στὰ σκοτεινὰ καὶ χαινόντα αὐτὰ βάραθρα βογγάει, οὐρλιάζει, ἀπειλεῖ! Ν' ἀκοῦτε τὸ βογγητὸ αὐτὸ σὰς πιάνει ῥίγος!. Ὁ Πλοίαρχος διέταξε νὰ ἐπιβραδύνεται ὁ πλοῦς διὰ νὰ θανμάσωμε περισσότερο τὸ μεγαλεῖο αὐτοῦ τῆς φύσεως. Οἱ ἀρχαῖοι τὰ σπήλαια αὐτὰ πὸν εἶναι ἀράδα στὰ πόδια τοῦ θεώρατου αὐτοῦ βράχου τὰ ἔλεγαν Θυρίδες καθὼς καὶ ὅλο τὸ ἀκρωτήριο. Πίστευαν μάλιστα πὼς μ' αὐτὰ τὰ σπήλαια συγκοινωνοῦσε ὁ Ἄδης. Ὅσες φορὲς πλησιάζαν τὰ βάραθρα αὐτὰ κι' ἀκούγαν τὰ

βογγιτὰ φαντάζονταν πῶς ἄκουγαν αὐτὰ τὰ γαυγίσματα τοῦ Κερβέρου.— Στὴν κορφή τοῦ θεώρατου αὐτοῦ βράχου μερικοὶ ἱστορικοὶ τοποθετοῦν τὸ περίφημο Κάστρο τῆς Μαΐνης. Ἐδῶ τὰ θαλασσινὰ ρεύματα πολλὰ φορᾶνε πολὺ δυνάτεια καὶ γι' αὐτὸ οἱ θαλασσινοὶ περνοῦν μὲ μεγάλη προσοχή.

Σὲ μιὰ μικρὴ καμπὴ τοῦ πελωρίου βράχου καὶ σὲ ὕψος δυσθεώρατο διακρίνομε τὸ κελλὶ τοῦ καλογέρου τοῦ Ταινάρου. Εἶναι σὰν μιὰ φωλιὰ γλάρου, σχεδὸν μετέωρο.

— Ἐδῶ εἶπε ὁ Πλοίαρχος, ἔζησε εἴκοσι χρόνια ἕνας καλόγερος, καὶ μόλις τώρα πρὸ μηνὸς ἀπέθανε. Ὅσες φορὲς

Εἰκ. 5.— Τὸ Τηγάνι.

περνούσαμε ἀπ' ἐδῶ μᾶς χαιρετοῦσε μὲ τὴ μικρὴ σημαία του, καὶ μεῖς τοῦ ἀνταποδίδαμε τὸ χαιρετισμὸ μὲ ἕνα παρατεταμένο σφύριγμα. Εἴκοσι χρόνια ἔζησε δῶ μετὰξὺ οὐρανοῦ καὶ θάλασσης. Ἀληθινὸς ἀσκητής. Θεὸς σχωρέστον. Τώρα περνοῦμε καὶ δὲν σφηνρίζομε πιά!..

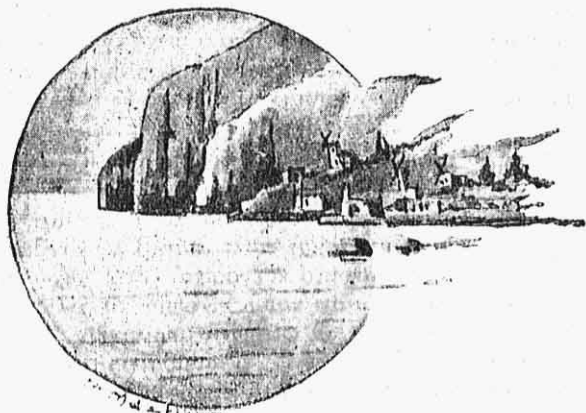
Σήκωσα τὰ μάτια μου κ' εἶδα τὴν ἔρημη σκῆτη του καὶ τὸ μαῦρο σταυρὸ ποὺ ἔχουν στήση στὸν ἔρημον τάφον, τὸν ὁποῖον αὐτὸς ὁ ἴδιος εἶχε σκάψη... Μόλις κάμψαμε τὸν πελώριον αὐτὸν βράχον, χωρὶς ὅμως καὶ ν' ἀκοῦμε τὰ οὐρλιάσματα τοῦ Κερβέρου, διότι ἡ θάλασσα ἦτο γυαλί, μπήκαμε στὸν Γερολιμένα. Σπίτια κ' ἐδῶ λευκὰ μὲ πολεμικοὺς

πύργους. Σὲ μιὰ περίβλεπτο θέση λειτουργοῦν δυὸ ἀνεμό-
μυλοι. Τὰ πλατιά φτερὰ γυρίζουν μὲ τὴν ἑσπερινὴν αὔρα.
Ὁ ἥλιος βασίλευσε πίσω ἀπὸ τὸ ἀκρωτήρι, καὶ στὰ ἡσυχά
νερὰ τοῦ λιμανιοῦ καθρεφτίζεται ὁ πελώριος βράχος. Στὰ
σκοτεινὰ καὶ ἡσυχά νερὰ πλανᾶται μιὰ βαρκοῦλα. Ἐνας
νέος ρυθμικὰ κινεῖ τὰ κουπιὰ κι' ἀκούγεται βαθιὰ τὸ πλα-
τάγισμά των. Κοντὰ του κάθονται δυὸ κορίτσια μὲ λευκὰς
ἑσάρπες. Μᾶς χαιρετοῦν μὲ τὰ μαντίλια των καὶ μᾶς ζητοῦν
ἐφημερίδες. Ἡ βάρκα δὲν πλησιάζει, γιατί φοβοῦνται τὴν
ταραχὴ τοῦ νεροῦ ἀπὸ τὴν ἔλικα τοῦ βαποροῦ. Ὑποσκεθί-
καμε πὼς δὲθ' ἀ κινηθῆ ὁ ἔλικας. Πλησιάζουν καὶ τοὺς δίδομε
δυὸ ἐφημερίδες. Μᾶς εὐχαριστοῦν κι' ἀπομακρύνονται.

Ἀπὸ τὸν Γερολιμένα φεύγομε καὶ παίρνομε γραμμὴ γιὰ
τὸν Κάβο-Ματαπᾶ, πού εἶναι τὸ Ταίναρον τῶν ἀρχαίων. Τὸ
ἀκρωτήρι αὐτὸ εἶναι καὶ τὸ νοτιώτερο τῆς Χερσονήσου. Καθή-
σαμε νὰ δειπνήσομε ἀπάνω στὴ γέφυρα τοῦ βαποριοῦ γιὰ νὰ
ἴδοῦμε καὶ τὸ Ταίναρο. Τώρα περνοῦμε κι' ἀφήνομε πίσω
τὸ Ταίναρο, τὸν ἀφρόλουστο Κάβο - Ματαπᾶ. Λάμπει ψηλὰ
ὁ φᾶρος καὶ ρίχνει τὸ φῶς του πολὺ μακρὰ. Λάμπουν
γύρω του κι' οἱ ὀλόγυμνοι βράχοι πού τοὺς στόλιζαν στὴν
ἀρχαία ἐποχὴ τὰ ἱερὰ ἄλση τοῦ Ποσειδῶνος. Περνοῦμε,
ἀλλὰ δὲν ἀκοῦμε πιά ἀπὸ τίς σπηλιές του τὰ οὐρλιάσματα
τοῦ Κερβέρου καθὼς τᾶκουγαν οἱ ἀρχαῖοι, ὅταν νύκτα περ-
νοῦσαν τὴν Ταυναρίαν ἄκραν, περνοῦμε ἀπ' ὄξω κι' ἀπὸ τὸν
περίφημο καὶ θεόκτιστο λιμανάκι τὸ Πόρτο - Κάγιο, πού
ἦταν τὸ ὄρητήριον τοῦ Λάμπρου Κατσώνη καὶ τοῦ συντρό-
φου του Ἀνδρούτσου. Στ' ἀριστερά μας ἔχομε ὅλη τὴν πλα-
γιά τῆς Ἀνατολικῆς Μάνης. Ὅλα στὴν ἀράδα τὰ χωριά
μόλις διακρίνονται μὲ τὸ λευκὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ. Πλη-
σιάζομε τὸν Κάβο - Σταυρὶ κι' ἀπὸ κεῖ ἀντικρίσαμε τὸν
περίφημο Κάβο - Κρεμμυδαρᾶ. Ἀπὸ τὸν ὄρμο τοῦ Σκουτα-
ριοῦ βγαίνανε ἀραδ' ἀράδα τέσσαρα πέντε καΐκια. Τὰ ὀλό-
λευκα πανιά λάμπανε μὲ τὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ. Ἦταν ὁ
Μανιάτικος στόλος, ἔτσι τὸν λένε στὸ Γύθειο, πού μεταφέρει
τὸ ὄραϊο Μανιάτικο λάδι στὸν Πειραιᾶ. Τώρα πιά πλησιάζο-
με στὸ Γύθειο. Ἐνῶ διακρίνομε καλὰ τὸ Μαραθονῆσι,

τὸ Γύθειο κρύβεται πίσω καὶ δὲν φαίνεται. Ὡς τόσο τὸ πλοῖο μας πῆρε βόλτα μὲ ὀδηγὸ τὸ φάρο καὶ μπῆκε στὸ λιμάνι.

Τὸ Γύθειο εἶναι κτισμένο στοὺς πρόποδας τοῦ Κούμαρου, τοῦ ἀρχαίου Λαυρσίου μὲ τὸ ἱερὸν τοῦ Διονύσου. Στὸ πλαῖ ἀπλώνεται στὴ θάλασσα τὸ ὄμορφο νησάκι ἢ πολυθρύλιτος Κρανάη. Τὸ φεγγάρι τὴν ἔλουζε μὲ τὸ ὠραῖογλυκὸ φῶς. Στὴ μινᾶκρη λάμπει ὁ πύργος τοῦ Τζανῆ - Μπέη σὰν πανάρχαιο ἐρεῖπιο τῶν προῖστο ρικῶν Φοινίκων, ποὺ εἶχαν ἐδῶ τὸ

Εἰκ. 6.— Αἱ Θυρίδες.

ἐμπορικὸ τους πρακτωρεῖο γιὰ τὴν ἀλιεῖα καὶ τὴν ἐξαγωγή τῶν κογχυλιῶν τοῦ Λακωνικοῦ κόλπου, ποὺ ἦσαν ὄμορφα στολίδια γιὰ τὶς γυναῖκες τῆς Ἀνατολῆς. Στὴν ἄλλη ἄκρη εἶναι τὸ ἐκκλησιάκι τοῦ Ἁγιο-Νικόλα, κι' ἀνάμεσα στὶς ἐλιές καὶ στὶς μυγδαλιές εἶναι ὁ ὀλόλευκος φάρος. Εἶναι πιά μεσάνυχτα. Κουρασμένοι πῆγαμε νὰ κοιμηθοῦμε.

*
* *

Πολὺ πρωτῆ, ποὺ ἀνέβηκα στὴ γέφυρα, θάμπωσα μπροστὰ

σ' ἓνα ἀπὸ τὰ μεγαλεῖα τῆς φύσεως. Βαθιά στὸν ὄριζοντα εἶχε ἀνάφη μιὰ πυρκαϊά.. μὰ οἱ φλόγες δὲν φαίνονταν. Σὲ λίγο πρόβαλε ἀπὸ τὰ κύματα τὸ πύρινο ἄρμα τοῦ λαμπροῦ Φοίβου. Τῇ στιγμῇ αὐτῇ περνούσαμε τὸν Κάβο - Μαλιά. Εὐτυχῶς ἡ θάλασσα εἶναι ἤσυχη καὶ χαιδεύει τὰ πόδια τοῦ φοβεροῦ Μαλέα. Ὁ φαροφύλακας ἔσβυσε τὸ φῶς καὶ τώρα βοσκάει τὰ γιδοπρόβατά του. Μ' ἓνα σφύριγμα τοῦ βαποριοῦ σκόρπισαν στὰ πλάγια τοῦ βουνουκι' ὁ φύλακας μᾶς χαιρετάει μὲ τὸ μαντίλι του. Μακρὰ διακρίνομε τὴν Καμήλα. Εἶναι βουνὸ πὸν ἀπλώνεται στὴν ἀπέραντη ὑγρὴ ἔκταση καὶ μοιάζει μὲ καμήλα πὸν ἀναπαύεται γονατισμένη στὴν ἄμμο τῆς Σαχάρας. Δεξιὰ μας τὰ Κύθηρα. Ἐνα μεγάλο ἔμπορικὸ ἀτμόπλοιο διευθύνεται πρὸς τὸν λιμένα τοῦ νησιοῦ. Μᾶς χαιρετάει καὶ χάνεται στὶς προεσοχὲς τῶν βουνῶν.

Πλέομε ὀλοταχῶς. Ὅταν πλησιάζαμε τὴν Καμήλα φάνηκε μπροστὰ μας ἓνα ἀμέτρητο κοπάδι ἀπὸ γλάρους πὸν πανηγύριζαν κυριολεκτικῶς στὴ θάλασσα. Μὲ ἀφάνταστη ταχύτητα ὠρμούσαν στὰ κύματα καὶ πάλι σὰν βέλη ἀνέβαιναν στὰ σύννεφα. Διεσταυρώνοντο κι ἔγραφαν στὸν ἀέρα ἀφάνταστα γεωμετρικὰ σχήματα καθὼς κάνουν τὰ χελιδόνια, ὅταν τὴν ἀνοιξὴ συναντοῦν τὰ φτερωτὰ μυρμήγκια.

— Κύριε Πλοίαρχε, λέγω, τί συμβαίνει μὲ τὰ κοπάδια αὐτὰ τῶν γλάρων;

— Ἄ! ἐκεῖ ἀκριβῶς παρουσιάστηκαν τὰ δελφίνια, λέγει ὁ Πλοίαρχος. Οἱ πονηροὶ αὐτοὶ γλάροι, μόλις ἐμφανίζονται οἱ ράχες τῶν δελφινιῶν, ρίπτονται καὶ ἀρπάζουν τὰ παράσιτα πὸν ζοῦν στὴ ράχη των. Πολὺ συχνὰ βλέπομε τὸ ψεῖρισμα οὐτὸ τῶν δελφινιῶν, πὸν πηδοῦν σχεδὸν ἐπίτηδες καὶ δείχνουν τὴ ράχη τους γιὰ νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τὰ ἐνοχλητικὰ παράσιτα!..

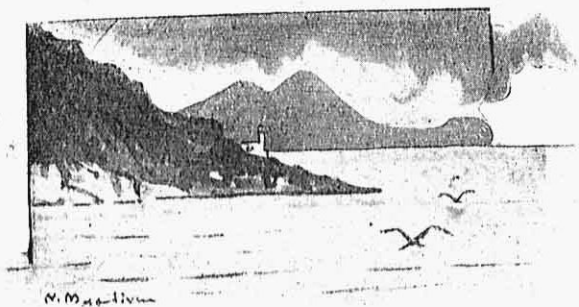
Δὲν ἐπέρασαν ὀλίγα λεπτὰ τῆς ὥρας καὶ τὸ κοπάδι τῶν δελφινιῶν μᾶς περικυκλώνει.

— Κύριε Πλοίαρχε, λέγω, τὰ δελφίνια χωρὶς κόπο ἐκμηδενίζουν τὴν ταχύτητα τοῦ πλοίου μας.

— Αὐτὰ, λέγει, ὁ Πλοίαρχος, ἀμιλλῶνται μὲ τὴν ταχύτητα

τῶν ἀντιτορπιλικῶν καὶ πολλὰς φορὰς τὴν ὑπερβαίνουν!.. ἔπομένως ἔδῳ διασκεδάζουσι μὲ μᾶς!..

Μιά ὥρα ὀλάκερη διασκεδάσαμε κ' ἔμεῖς μὲ τὸ πλῆθος αὐτὸ τῶν ψαριῶν ποῦ μᾶς συνώδευσε ἕως τὴ Μονεμβασία. Ἡ Μονεμβασία, κατάξηρος καὶ κατακόκκινος βράχος. Ἐνα νησακί ποῦ μόλις ἀποχωρίζεται ἀπὸ τὴν ξηρά. Κι' ὅμως αὐτὸ τὸ ξερονησί ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ἦτον τὸ Γιβραλτάρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἀπὸ μακρὰ διακρίνομε τὰ βυζαντινὰ τεῖχη τῆς ποῦ περικλείουν τὴ μικρὴ πόλη. Τὰ σπίτια μεσαιωνικά. Οἱ Ἐκκλησίαις Βυζαντινὲς μὲ τοὺς μαυρισμένους τρούλ-

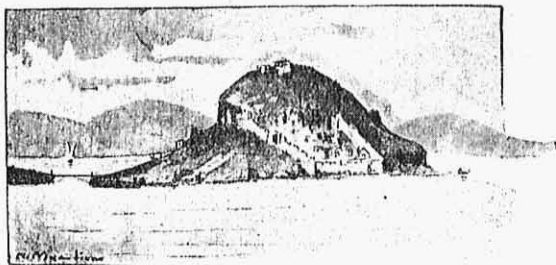
Εἰκ. 7.— Ὁ Μαλέας καὶ τὸ βουνὸν Καμήλα.

λους. Τὸ πλοῖο μας ἐπρόκειτο ἀπ' ἔδῳ νὰ πάρῃ μερικὰ σφάγια κι ἔτσι μᾶς δόθηκε καιρὸς νὰ βγοῦμε καὶ νὰ ἐπισκεφθοῦμε τὴν πόλη. Περπατεῖ κανεὶς σ' αὐτοὺς τοὺς μεσαιωνικοὺς δρόμους καὶ τοῦ φαίνεται πὼς γύρισε πίσω δέκα αἰῶνας!.. Πήγαμε στὴν Ἁγιά - Σοφιά, μᾶς δείξαν τὸ σπίτι τῶν Μαμωνάδων, τοῦ Δημογιάννη καὶ τοῦ Σοφianoῦ ποῦ ἦσαν οἱ ἄρχοντες τοῦ τόπου καὶ πρὸ τῆς Φραγκοκρατίας. Εἶδαμε τὴν εἰκόνα τοῦ Ἐλκομένου καὶ πολλὰ κειμήλια τῆς μεσαιωνικῆς ἱστορίας τῆς Μονεμβασίας. Παράδοξο μοῦ φάνηκε πὼς ζοῦν οἱ κάτοικοι ἐκεῖ κλεισμένοι στὰ τέσσαρα τεῖχη! Οὔτε νερό, οὔτε πρασινάδα πουθενά!

Ἐδρεύονται ἀπὸ τὶς στέρνες καὶ πυρώνονται ἀπὸ τὸν ἥλιο.

Τὸ βράδυ βράδυ, κατάκοποι πιά ἐπιστρέψαμε στὸ πλοῖο πὺν ἦτον ἔτοιμο νὰ φύγη. Ὁ Πλοίαρχος διέταξε νὰ δειπνήσωμε στὴ γέφυρα. Ὁ θαλασσινὸς ἀέρας ὁ καθαρὸς καὶ δροσερὸς μᾶς ἀνξάνει τὴν ὄρεξη. Ἀφήνομε πίσω στὸ σκοτάδι τὸ βράχο τῆς Μονεμβασίας. Στὰ πλευρὰ τοῦ πλοίου μας παφλάζει τὸ κῦμα. Ἄξαφνα ἀκοῦμε ἓνα παράδοξο ἦχο σὰν νὰ πιαρνίζετο κανένας Κύκλωπας. Γιὰ μιὰ στιγμή ξαφνίσθηκα, ἀλλὰ ὕστερα ἔμαθα πὺς εἶναι πάλι τὰ δελφίνια πὺν προβάλλουν τὸ ρύγχος καὶ φυσοῦν τὴ θάλασσα.

Ἀπὸ τὴν κούραση τῆς ἡμέρας ὁ ὕπνος μᾶς ὑπόσχεται

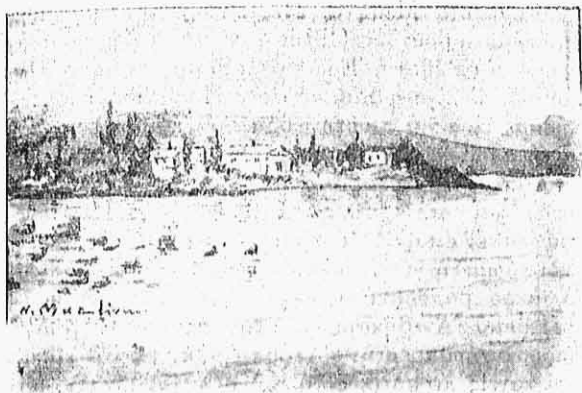
Εἰκ. 8.— Ἡ Μονεμβασία.

νὰ μᾶς ξεκουράσῃ. Ὅταν οἱ ἄλλοι ἀποσύρθηκαν ἔμεινα μόνος στὴ γέφυρα. Ἔστρωσα καὶ ξιπλώθηκα νὰ κοιμηθῶ. Στὸν οὐρανὸ λάμπανε τ' ἄστρα καὶ ὁ φωτεινὸς Γαλαξίας ἔζωνε τὸν οὐράνιο θόλο...

*
* *

Ἐυπήσαμε στὸ Σαρωνικὸ. Εἶχαμε ἀφίση πίσω τὴν Αἴγινα καὶ πλέαμε τὰ παράλια τῆς Σαλαμῖνος. Εἶμεθα ἀκριβῶς στὸ Ἀκρωτήριο Κώχη, πὺν ἦτον στὴν ἀρχαιότητα ὁ ναὸς τῆς Σκιράδος Ἀθηνᾶς καὶ τοῦ Ἄρεως. Περάσαμε κοντὰ ἀπὸ τὴ Ψυτάλεια καὶ μπήκαμε στὸ λιμάνι τοῦ Πει-

ραιῶς. Πλευρίσαμε καὶ σὲ λίγο βγήκαμε. Γιὰ μᾶς ποὺ ζοῦμε σ' ἐπαρχία κάνει ἐντύπωση μεγάλη ἡ κίνηση κ' ἡ πολυκοσμία. Καθίσαμε νὰ πάρουμε τὸν καφέ μας στὴν Πλατεῖα τοῦ ὡρολογίου. Ἦπιαμε καὶ νερὸ τοῦ Πόρου πολὺ καθαρὸ καὶ κρύο. Πόσες μέρες εἶχαμε νὰ πιοῦμε κρύο νερό! ἦτον τὸ μόνο ποὺ στερηθήκαμε στὸ βαπόρι. Ἀπὸ τὴν Πλατεῖα βλέπαμε τὴν κίνηση τοῦ λιμένος μὲ τὰ πελώρια ἀτμόπλοια. Ἔπειτα πήγαμε στὸν ἄλλο λιμένα τῶν καϊκιῶν.

Εἰκ. 9.— Ἡ Κοιτωμένη τοῦ Πόρου.

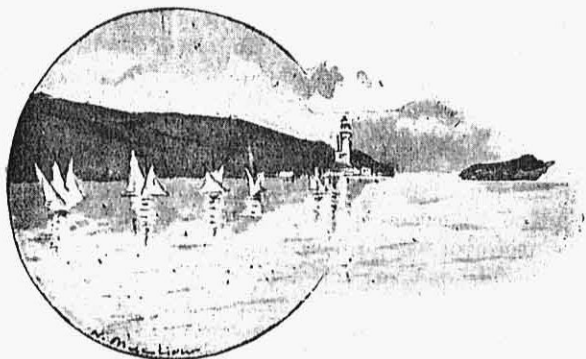
Ἄραδιασμένα περιμένουν τὴ φόρτωσή τους γιὰ νὰ ταξιδέψουν σ' ὅλους τοὺς λιμένας τοῦ Κράτους.

Τὸ μεσημέρι ποὺ τρώγαμε ἀποφασίσαμε νὰ πᾶμε στὸν Πόρο. Τὸ μικρὸ βαποράκι «Χρῦσω» ἦτον ἕτοιμο. Μᾶς πῆρε καὶ φύγαμε. Κόσμος ἀρκετὸς στὸ βαποράκι. Ἄλλοι γιὰ τὴν Αἴγινα, ἄλλοι γιὰ τὰ Μέθανα κι' ἄλλοι γιὰ τὸν Πόρο. Ἡ «Χρῦσω» μόλις βγήκε ἀπὸ τὸ λιμάνι ἔβαλε καὶ πανί. Ὁ δυνατὸς ἀέρας διπλασίαζε τὴν ταχύτητα. Ἀράξαμε στὴν Αἴγινα. Ὁ Ἅγιο - Νικόλας τοῦ λιμανιοῦ μᾶς κινεῖ τὸ ἐνδια-

φέρων. Ὁ Βυζαντινὸς αὐτὸς ναὸς μὲ τοὺς ὄμορφους τρούλλους του καὶ τὸ γραφικὸ κωδωνοστάσιον ἔχει παραμορφωθῆ τελείως, ἔχει ὑποστῆ βεβήλωση! Ἀφαιρεθῆ κανε ὅλα του τὰ κεραμίδια καὶ ἀσβεστώθηκε ὁλόκληρος! Οἱ τρούλλοι του φαίνονται σὰν κρανία ξυρισμένα καὶ πουδραρισμένα! Τὸ πλοῖο μας δέχτηκε μερικὸν ἀκόμα ἐπιβάτας γιὰ τὰ Μέθανα κι' ἀμέσως ἔφυγε. Ὁ ἄνεμος εἶναι πολὺ δυνατὸς καὶ τὸ πλοῖο μας γέρονει. Ὅλοι οἱ ἐπιβάται φωνάζουν, γελοῦν, διαμαρτύρονται, ἀλλὰ κανεὶς δὲν τολμάει νὰ σηκωθῆ ἀπὸ τὴ θέση του. Πλησιάζομε στὰ Μέθανα. Περιπλέομε τοὺς μανρισμένους ἀπὸ τὰ κύματα βράχους. Οἱ λόφοι εἶναι κατάφυτοι ἀπὸ ἐλιές. Φθάνομε στὰ Μέθανα. Ἐδῶ τὸ πλοῖο μας ἄδειασε. Ὅλοι γιὰ τὰ λουτρά. Σὲ λίγο φθάσαμε στὸν Πόρο. Τὴν ἐπομένη πού ξυπνήσαμε εἶδα γιὰ πρώτη φορὰ τὴν «κοιμωμένη» κι ἑθαύμασα τὸ παράδοξο αὐτὸ τῆς φύσεως φαινόμενο. Μπροστά μας τὰ ἀπέραντα περιβόλια μᾶς στέλνουν τὸ ἄρωμα τῆς λεμονιάς καὶ στὸ βάθος τὰ βουνὰ τῆς Πελοποννήσου διαγράφουν ἓνα παράδοξο σχῆμα, φαίνονται ἀπὸ μακρὰ σὰν μιὰ κοιμωμένη γυναῖκα στὸν φωτεινὸν ὀρίζοντα.

Τὸ μικρὸ βαποράκι μᾶς ἐπανέφερε τὸ ἀπόγευμα πάλι στὸν Πειραιᾶ. Ἀνεβήκαμε καὶ στὴν Ἀθήνα. Πήγαμε πρῶτα καὶ προσκυνήσαμε στὴν Ἀκρόπολιν κ' ἔπειτα εἶδαμε ὅτι μπορεῖ κανεὶς περαστικὸς νὰ ἰδῆ στὴν Ἀθήνα... Μετὰ τὸ δεῖπνο μας ἐπιστρέψαμε στὸν Πειραιᾶ. Ἦσυχία. Οἱ δρόμοι ἔρημοι. Ὅλος ὁ ἐργατικὸς κόσμος τοῦ λιμένος κοιμᾶται. Τράκ, τράκ ἀκούονται τὰ τακούνια μας στὴν ἠσυχία τῆς νύκτας. Τὴν ἐπομένη πρῶτῃ πρῶτῃ ἔπρεπε νὰ φύγωμε, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἔγινε παρὰ ἄργα τὸ ἀπόγεμα. Ἀνεβλήθη ἡ ἀναχώρησις γιὰ κάποιον ζήτημα ἐργατικόν. Μὲ τὴ δύση τοῦ Ἠλίου βγήκαμε ἀπὸ τὸ λιμάνι τοῦ Πειραιῶς. Περνοῦμε ἀπὸ ὅλα τὰ νησάκια τοῦ Σαρωνικοῦ. Ἄργα πρόβαλε καὶ τὸ φεγγάρι κ' ἔλαμψε ἡ θάλασσα. Οἱ βράχοι, οἱ σκόπελοι, τὰ νησάκια φεύγουν πίσω μας κι' ἀφανίζονται στὸ σκοτάδι τῆς νύκτας. Εἶναι μεσάνυκτα καὶ μπροστά μας πρόβαλαν δύο ζωηρὰ φῶτα. Πλησιάζομε στὴν εἴσοδον τῆς Διῶρυγος. Ἀνεβαίνομε στὴ γέφυρα γιὰ νὰ θαυμάσωμε ἀπὸ μακρὰ

τὸ μεγάλο αὐτὸ ἔργο τῆς ἀνθρωπίνης χειρός. Ἀλλὰ τὴ στιγμή ἐκείνη παρουσιάστηκε μπροστά μας ἄλλη μία ἀκόμα φαντασμαγορική εἰκόνα. Στὸ πλάι τοῦ βουνοῦ καὶ στὰ ἴσχυα νερὰ στὸ βάθος τοῦ Σαρωνικοῦ, πού κατοπτρίζονται τὰ φῶτα σὰν κίτρινα φεῖδια πού παίζουν σὲ κρυσταλλένιο κάμπο, ἀράδα πλέανε μὲ δλόλευκα πανιά ἑπτὰ ἐν ὄλῳ καΐκια σὰν περήφανοι κύκνοι. Ποτὲ δὲν εἶδα θελκτικώτερη εἰκόνα. Τώρα μπήκαμε καὶ στὸ στενό. Τὸ πλοῖο μας ἀνέκοψε τὴν ταχύτητα καὶ βραδυπορεῖ. Φθάνομε σχεδὸν στὸ

Εἰκ. 10.— Ἡ Εἰσοδος τῆς Διώρυγος.

μέσον καὶ διακρίνομε ἀπάνω μας τὴ σιδηροδρομικὴ γέφυρα. Πρὸ ὀλίγων ἀκόμη ἡμερῶν εἶχεν ἀποκοπῆ ἕνας τεράστιος ὄγκος χώματος καὶ εἶχε φράξῃ τὴ δίοδο. Χρειαστήκαν πολλές ἡμέρες ὡς πὸν ν' ἀνοίξῃ πάλιν ὁ θαλασσινὸς δρόμος. Πῶς συνέβη αὐτὸ τὸ δυστύχημα; Ἀπλούστατα, διότι ἡ τομὴ εἶναι σχεδὸν κάθετος! Τὴ στιγμή πὸν διερχόμεθα ἀκούστηκε μιὰ ὑποχθόνιος βοή καὶ ἐκινήθηκαν ὅλοι οἱ ἠλεκτρικοὶ λαμπτήρες στὶς ὄχθες τῆς Διώρυγος. Σεισμός! Ρῖγος μᾶς κατέλαβε τὴ στιγμή ἐκείνη... μείναμε σιωπηλοὶ καὶ σταυροκοπηθήκαμε ὅλοι. Σὲ λίγο βγήκαμε στὸν Κοριν-

διακό. Δεξιά λάμπανε τὰ φῶτα τοῦ Λουτρακιοῦ, ἀριστερὰ ἡ Κόρινθος. Ἐνα ἀεράκι πολὺ δροσερὸ ἀπὸ τὰ βουνὰ τῆς Στερεᾶς μᾶς ἠνάγκασε ν' ἀποσυρθοῦμε γιὰ ὕπνο, ἀφοῦ γλυτώσαμε καὶ βγήκαμε σῶοι ἀπὸ τὸ στενὸ καὶ δὲν κόπηκε κανένας ὄγκος χρώματος νὰ μᾶς θάψῃ ὅλους ζωντανούς!

*
* *

Τὸ πρῶτ' βρεθῆκαμε μεταξὺ τῆς γοητευτικῆς πρασινάδας τῆς Πελοποννήσου καὶ τῶν ἀγόνων βουνῶν τῆς Στερεᾶς. Μακρὰ διαγράφονται τὰ φρούρια τῆς Ναυπάκτου καὶ ὕστερα διακρίνονται καὶ τὰ σπίτια. Ἐνῶ διαρκῶς ἐθαυμάζαμε τὰ βουνὰ τῆς Ναυπάκτου ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος καὶ τὴν πρασινάδα τῆς Πελοποννήσου ἀπὸ τὸ ἄλλο, ἀκούστηκε μιὰ φωνή: « Πνίγεται, . πνίγεται, . » σῶστε τον γιὰ ὄνομα Θεοῦ! Στρέφομε τὴ προσοχή μας στὴ θάλασσα καὶ πράγματι βλέπομε στὰ ἤσυχα νερὰ τοῦ κόλπου πέρα ἓνα κεφάλι μαλλιαρὸ καὶ μαῦρο νὰ φυσᾷ τὴ θάλασσα καὶ νὰ κολυμπᾷ ἤσυχα. Ὅλοι περίεργοι νὰ μάθωμε ποιὸς ἦταν ἐκεῖνος πὺν βρέθηκε στὴ θάλασσα καὶ κολυμπᾷ ἔτσι μὲ ἀγῶνα.

Ὁ Πλοίαρχος παρατήρησε καλὰ κ' ὕστερα μᾶς βεβαίωσε πῶς δὲν ἦταν ἄνθρωπος πὺν κινδύνευε, ἀλλὰ μιὰ μεγάλη φώκια πὺν ἔπεσε αὐτὲς τίς μέρες ἐδῶ καὶ δὲν ἄφικε ψάρι στὸν Κόλπο!..

Πολὺ γραφικὴ ἡ Ναύπακτος. Πρὸ ἐτῶν, ὅταν πρώτη φορὰ μπῆκα στὸ μικρὸ λιμάνι τῆς μὲ τοὺς δύο Ἐνετικὸς πυργίσκους, μοῦ φάνηκε πῶς γύρισα πίσω πέντε αἰῶνες. Τὰ καίκια στὸ λιμανάκι τῆς μοῦ φάνηκαν σὰν καραβέλλες!.. Τὰ φρούρια ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ βουνοῦ κατεβαίνουν στὴ θάλασσα καὶ περικλείουν τὴν πόλη.

—Κύριε Πλοίαρχε, ρώτησα, ποῦ ἄρα γε ἔγινε ἡ περίφημη ἐκεῖνη ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου;

—Δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστόν. Οἱ ἱστορικοὶ ἀμφισβητοῦν τὴν θέσιν. Ἄλλοι λέγουν, ἀκριβῶς ἀπέναντι τῆς Ναυπάκτου καὶ ἄλλοι πρὸ τοῦ στενοῦ τοῦ Ρίου καὶ στὴν ἀνοικτὴ θάλασσα.

Βρισκόμεθα μεταξύ Ρίου και Ἀντιορίου πού εἶναι ἡ στενή εἴσοδος πρὸς τὸν Κορινθιακόν. Εἶναι ὁ φυσικότερος δρόμος πού φέρνει ἀπὸ τὴν Στερεάν εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ ὅλοι οἱ ἐπιδρομεῖς καὶ ὅταν κατέβηκαν καὶ ὅταν ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον, ἀπ' ἐδῶ διεπεραιώθησαν. Περονώντας τὸ στενὸ αὐτὸ τῶν Μικρῶν Δαρδανελλίων, καθὼς τὸ ὠνόμαζαν οἱ Τούρκοι, εἶδαμε τὰ ἰσχυρὰ φρούρια πού διέταξε ὁ Βαγιαζήτ ὁ Β' νὰ κτισθοῦν, ὅταν μὲ τὸ στόλο του κυρίενσε τὴ Ναύπακτο ἀπὸ τοὺς Βενετούς στὰ 1499. Τότε, τὴν 29^{ην} Αὐγούστου, ἡμέραν ἀποφράδα γιὰ τὴ μεγάλη Δημοκρατία, κατέβασαν τὴ σημαία τοῦ Ἁγίου Μάρκου πού

Εἰκ. 11.— Ἡ Ζάκυνθος.

εἶχε κυματίση ἐπὶ ἓνα αἰῶνα καὶ ἀνέβασαν τὴν ἡμισέληνον πού κυμάτισε ἴσα με τὴ μεγάλη μας Ἐπανάστασι. Μόλις βγήκαμε ἀπὸ τὸ στενὸ αὐτὸ φάνηκε δεξιὰ μας τὸ γραφικὸ Κρονέρι τοῦ Μεσολογγίου. Ἀρχίζει πολὺ χαμηλὰ καὶ σιγὰ σιγὰ ὑψώνεται σὲ κορυφή καὶ ὕστερα ἀπότομα πέφτει στὴ θάλασσα. Κάτω τὸ Ἴόνιον ἀπλώνεται γαλανὸ μὲ μαβιῆς ταινίες. Οἱ ψαροπούλες τὸ πρῶτὸ φαίνονται σὰν ἄσπροι γλάροι στὴ θάλασσα. Καθὼς προχωροῦμε τὸ βουνὸ ἀλλάζει σχήματα καὶ γραμμὲς καὶ ὅλα εἶναι ὠραία... Ὁ Ἥλιος ὁ πρωῖνός φωτίζει τοὺς ἀποτόμους ἐκείνους βράχους πού παίρνουν τὸ χρῶμα τῆς σκουριάς τοῦ σιδήρου, ἐνῶ τὸ ὄλο

βουνὸ εἶναι βαθυκύανο. Εἰς τὸν ὄριζοντα διακρίνομε τὰ βουνὰ τῆς Κεφαλληνίας καὶ πάρα πέρα τὴν Ζάκυνθον. Τώρα τὸ πλοῖο μας πῆρε γραμμὴ γιὰ τὰς Πάτρας, ὅπου καὶ σὲ λίγο ἀράξαμε. Στὸν λιμένα τῶν Πατρῶν εἶναι μεγάλη κίνησις. Ἐπὶ ὅλους τοὺς λιμένας τῆς Πελοποννήσου καὶ τῶν νήσων ἐδῶ μαζεύεται τὸ μοναδικὸ προϊόν ἢ σταφίδα καὶ ἀπ' ἐδῶ ἐξάγεται στοὺς λιμένας τῆς καταναλώσεως.

Τὸ πλοῖο μας ἐδῶ δὲν ἔχει πολὺ δουλειὰ καὶ γι' αὐτὸ πήραμε γραμμὴ γιὰ τὴ Ζάκυνθο. Τὸ ταξίδι ἀπὸ Πατρῶν μέχρι Ζακύνθου εἶναι πολὺ εὐχάριστο. Περνοῦμε ἀπὸ τὰ κατάφυτα παράλια τῆς Ἀχαΐας. Δύο πράσινα χρώματα κυριαρχοῦν ἐδῶ: τῶν ἀμπελιῶν καὶ τῆς ἐλιᾶς. Περνοῦμε ἀπ' ὅλα αὐτὰ τὰ παράλια καὶ βλέπομε ἀπὸ μακρὰ συνοικισμούς, χωριά, λόφους κατάφυτους καὶ ὅλα ἱκανοποιοῦν καὶ χορταίνουν τὴν ὄρασίν μας. Νὰ καὶ τὸ φρούριο τῆς Γλαρέντζας τὸ Χλεμοῦτσι. Ἐδῶ μερικὰ χρόνια ὁ τελευταῖος αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου εἶχε στήσῃ τὴν ἔδρα του, ὅταν ὡς Δεσπότης τῆς Πελοποννήσου ἀγωνίζονταν κατὰ τῶν Φράγκων. Ἄπ' ἐδῶ ἐξεστράτευσε μαζί μὲ τὸν συναγωνιστὴ του τὸν ἱστορικὸ Φραντζῆ καὶ κυρίευσαν ἀπὸ τοὺς Φράγκους τὰς Πάτρας καὶ ἐδίωξαν ἀπ' ἐκεῖ τὸν Λατῖνον ἐπίσκοπον τῆς πόλεως Παντοῦφλον Μαλατσέταν ἐκ Πεζάρου, ὁ ὁποῖος κατέφυγε στὴ Ναύπακτο καὶ ραδιουργοῦσε μὲ Τούρκους καὶ Βενετοὺς κατὰ τοῦ Κωνσταντίνου! Τὸ μεγάλο αὐτὸ μεσαιωνικὸ φρούριο κτίστηκε κατὰ τὸ 1250 ἀπὸ τοὺς Βιλλαρδουίνους. Σήμερον εἶναι ἐντελῶς ἐρειπωμένο. Ἄλλὰ τὸ δροσερὸ ἀεράκι ὅλο μᾶς ὠθεῖ πρὸς τὴν Ζάκυνθον.

Τὸ μυροβόλο νησὶ ἀπλώνεται μπροστά μας μὲ τὰ χαμηλὰ βουνὰ πὺν εἶναι κατάφυτα ἀπὸ ἐλιές. Ἄπὸ μακρὰ ἀκόμα διακρίνομε τὸ κωδωνοστάσιον τοῦ Ἁγίου Διονυσίου. Πλησιάζομε καὶ ὅλο ἕνα ἀναπνέομε τὴ μυρωμένη αὐρα. Ἀράζομε στὸν καλὸν λιμένα. Μᾶς πολιορκοῦν ἀκόμα στὸ πλοῖο μας οἱ μικροῦμποροι πὺν πωλοῦν τίς ὠραῖες ποῦδρες, τὰ τσαντσαμίνια καὶ τὰ μαντολάτα... Λίγο πρὸ τοῦ νὰ δύσῃ ὁ ἥλιος ἀφήνομε τὴ Ζάκυνθο γιὰ νὰ πιάσωμε Κατάκωλο. Σ' ὅλο αὐτὸ τὸ ἑβδομαδιαῖο ταξίδι δὲν εἶχαμε ἀπαντήσῃ

τόση θαλασσοταραχή, ὅση ἀπαντήσαμε ἀπὸ Ζακύνθου μέχρι Κατακόλου. Πελώρια κύματα πὺν ἄφριζαν στὶς κορυφὲς κτυπούσαν τὸ πλοῖο μας. Ὑστερα ἀπὸ τρεῖς ὥρες θαλασσοταραχὴ φθάσαμε στὸ ἀκρωτήριο τοῦ Κατακόλου, τὸν Ἰγθὺν τῶν ἀρχαίων, ἀλλὰ δὲν ἦτον δυνατὸν νὰ μποῦμε στὸ λιμάνι καὶ γιὰ νὰ κατορθωθῇ τοῦτο κάναμε τίς λεγόμενες «βόλτες» κ' ὕστερα μὲ κόπο ἀράξαμε πολὺ μακρὰ ἀπὸ τὴν ἀποβάθρα.

—Καὶ γιὰτί αὐτό; ῥώτησα τὸν Πλοίαρχον.

—Ὁ λιμένας αὐτὸς εἶναι ὁ ἀβαθέστερος ἀπὸ ὅλους τοὺς λιμένας τοῦ Κράτους λέγει ὁ Πλοίαρχος, κ' ὕστερα κινώντας τὸ κεφάλι του προσέθεσε: Στραβομάρα εἶχανε καὶ φκιάσανε τὸ λιμάνι ἐδῶ πὺν τὸ χώνει ἀδιάκοπα τὸ ποτάμι ὁ Ἄλφειός!.. δὲν τὸ φκιά νανε στὸν Ἅγι-Ἀνδρέα πὺν εἶναι φυσικὸ λιμάνι καὶ βαθὺ καὶ προφυλαγμένο;..

Πραγματικά, .. ὁ Πλοίαρχος εἶχε πολὺ δίκαιο. Οἱ ἀρχαῖοι, ἀπὸ τὴν Ὀμηρικὴ ἐποχὴ καὶ πρὶν ἀκόμα τὸ λιμάνι τους τὸ εἶχαν ἀκριβῶς ἐκεῖ πὺν εἶναι σήμερα ὁ Ἅγι-Ἀνδρέας, καὶ ἦτον τὸ λιμάνι τῆς Φειᾶς, πὺν ἦταν τὸ ἐπίνειο τῆς Πισάτιδος καὶ τῆς Ὀλυμπίας.

Ὁ Πλοίαρχος διέταξε νὰ διανυκτερεύσωμε στὸ λιμάνι τοῦ Κατακόλου καὶ νὰ φύγωμε τρεῖς ὥρες πρὸ τοῦ νὰ φωτίση καλά, γιὰ νὰ βρεθοῦμε μὲ τὴν ἀνατολὴ στὸ λιμάνι τῆς Κυπαρισσίας. Ἔτσι κ' ἔγινε. Τὸ βράδυ αὐτὸ δὲν ἦτον πὰ καιρὸς νὰ βγοῦμε γιὰ νὰ ἰδοῦμε καὶ τὸ περίφημο Ποντικόκαστρο μὲ τὰ Βυζαντινὰ καὶ Φραγκικὰ τεῖχη, οὔτε τὸ μικρὸ ἠφαιστεῖο πὺν εἶναι κοντὰ στὸ Φάρο τοῦ Κατακόλου. Κοιμηθήκαμε λοιπὸν ἤσυχα. Τὸ πρῶτ' ἠγροθήκαμε πάλι στὸ λιμανάκι τῆς Κυπαρισσίας.

Ἀποχαιρετήσαμε καὶ εὐχαριστήσαμε τὸν Πλοίαρχο κ' ἠ βαρκούλα μὲ τὸ λευκὸ πανάκι μᾶς ἔβγαλε στὸν Ἅγι-Λαγούδη. Ἐκεῖ ἤπιαμε τὸ κρύο καὶ δροσερὸ νεράκι καὶ μὲ τὰ μαντίλια μας ἀποχαιρετήσαμε ἄλλη μιὰ φορὰ τὸ πλοῖο πὺν φεύγοντας κι' αὐτὸ μᾶς ἀπόδοσε τὸ χαιρετισμὸ μ' ἓνα παρατεταμένο σφύριγμα.